

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra politologie

Turecko 2003–2019: Příklad hybridního režimu?

Bakalářská práce

Autor:	Tereza Tur
Studijní program:	B6701/ Politologie
Studijní obor:	Politologie
Forma studia:	kombinovaná
Vedoucí práce:	Mgr. Jaroslav Bílek, Ph. D

Hradec Králové, 2020

Zadání bakalářské práce

Autor: Tereza Tur
Studium: F18BK0072
Studijní program: B6701 Politologie
Studijní obor: Politologie
Název bakalářské práce: Turecko 2003-2019: Příklad hybridního režimu?
Název bakalářské práce AJ: Turkey 2003-2019: A case of Hybrid regime?

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tématem předkládané bakalářské práce je komparace charakteristických rysů tureckého režimu od nástupu Recipa Tayyipa Erdogana a jeho strany Adalet ve Kalkinma Partisi - AKP do vládní funkce. Jejím cílem je analyzovat, zda Turecko ve zmíněném úseku naplňuje charakteristiku autoritářství s přívlaskem dle Levitskeho, Waye a Schedlera anebo již jde o příklad autoritářství klasického dle Linze. Časově je práce rozdělena na dvě části. První úsek je věnován období od roku 2003 do dne 16. června 2015, kdy byl nezdárně uskutečněn pokus o vojenský převrat. Druhý segment se zaměřuje na změny a autoritářské tendence Erdogana, které nastaly po neúspěšném puči do současnosti. První část práce se zabývá již zmíněnými teoriemi hybridních režimů. Hlavní část práce se zabývá analýzou tureckého politického systému ve zvolených časových úsecích. Závěr práce je věnován komparaci jednotlivých období. Z metodologického hlediska se jedná o interpretativní případovou studii.

1. Bílek, Jaroslav. 2015. "Hybridní režimy jako svébytná kategorie politických režimů: Komparace vybraných přístupů". Středoevropské politické studie 17, č. 2., 2. Brooker, Paul. 2014. "Non-Democratic Regimes". Basingstoke: Palgrave Macmillan. ISBN 978-1-137-30580-0., 3. Çal?, Başak. 2017. "The power of ordinary laws and the feebleness of constitutional rights: the right to freedom of assembly in Turkey". Research and Policy on Turkey 2, no. 2. Available at: <https://doi.org/10.1080/23760818.2017.1350350>, 4. Çal?şkan, Koray. 2018. "Toward a new political regime in Turkey: From competitive toward full authoritarianism". New perspective on Turkey, no. 58. Available at: <https://doi.org/10.1017/npt.2018.10>, 5. Council of Europe. 2017. "Turkey: Opinion on the Amendments to the Constitution Adopted by the Grand National Assembly on 21 January 2017 and to be Submitted to a National Referendum on 16 April 2017". Available at: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=cdl-ad\(2017\)005-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=cdl-ad(2017)005-e), 6. Esen, Berk and Gumuscu, Sebnem. 2016. "Rising Competitive Authoritarianism in Turkey". Third World Quarterly 37, no. 9. Available at: <https://doi.org/10.1080/01436597.2015.1135732>, 7. Freedom House. "Democracy in Crisis: Corruption, Media, and Power in Turkey". Available at: <https://freedomhouse.org/sites/default/files/Turkey%20Report%20-%202013-14.pdf>, 8. Karakaya, Naim and Özhabes, Hande. 2013. "Judicial Reform Packages: Evaluating Their Effect on Rights and Freedoms". TESEV Democratization Program. ISBN 978-506-5332-49-5., 9. Levitsky, Steven and Way, A. Lucan. 2010. "Competitive Authoritarianism, Hybrid Regimes After the Cold War". Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 976-0-511-88252-1., 10. Linz, Juan. 2000. "Totalitarian and Authoritarian regimes". Boulder: Lynne Rienner Publishers., 11. Mohseni, Payam and Gilbert, Leah. 2011. "Beyond Authoritarianism: The Conceptualization of Hybrid Regimes". Studies in Comparative International Development 46, no. 3., 12. Morlino, Leonardo. 2008. "Hybrid Regimes or Regimes in Transition?". Working paper 70, Fundación para les Relaciones Internacionales y el Diálogo Exterior (FRIDE), 13. Schedler, Andreas. 2013. "The Politics of Uncertainty: Sustaining and Subverting Electoral Authoritarianism". Oxford: Oxford University Press. ISBN 978-0-19-968032-0.

Garantující pracoviště: Katedra politologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Bílek, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 8.3.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 20. 6. 2020

Poděkování

Velice ráda bych poděkovala vedoucímu bakalářské práce panu Mgr. Jaroslavu Bílkovi, Ph.D., za jeho velmi cenné rady a čas, který mi věnoval.

Anotace

Tur, Tereza. 2020. *Turecko 2003 – 2019: Příklad hybridního režimu?*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Katedra politologie. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá politickým systémem Turecké republiky v letech 2003 až 2019. Jejím hlavním cílem je analyzovat, zda Turecko ve zmíněném úseku naplňuje charakteristiku kompetitivního autoritářského režimu dle Levitského a Waye. V úvodní části práce je uveden vývoj hybridních režimů, dále je vymezen koncept autorů, který je operacionalizován. Nastíněn je také historický vývoj země a je popsána základní charakteristika turecké ústavy. Analytická část práce monitoruje jednotlivá volební období a ověřuje, zda je možné Turecký režim v daném časovém úseku označit hybridním režimem. Z hlediska metodologie je tato bakalářská práce interpretativní případovou studií.

Klíčová slova: Turecká republika, AKP, Erdoğan, Soutěživé autoritářství.

Annotation

Tur, Tereza. 2020. Turkey 2003–2019: A case of Hybrid regime?. Hradec Kralove: University of Hradec Kralove, Philosophical Faculty, Department of Political Science. Bachelor Degree Thesis.

The bachelor thesis deals with the political system of the Republic of Turkey in the years 2003 to 2019. The main aim is to analyze whether Turkey in the mentioned section fulfills the characteristics of a competitive authoritarian regime according to Levitsky and Way. The introductory part of the thesis presents the development of hybrid regimes and the concept of authors, which is operationalized. The historical development of the country is also mentioned, and the basic characteristics of the Turkish constitution are described. The analytic part of the work monitors the individual election periods and verifies whether it is possible to mark the Turkish regime in a given period with a hybrid regime. In terms of methodology, this bachelor thesis is an interpretive case study.

Key words: Republic of Turkey, AKP, Erdogan, Competitive authoritarianism.

ÚVOD	9
1. TEORETICKÁ ČÁST	13
1.2. KONCEPTUALIZACE HYBRIDNÍCH REŽIMŮ	14
1.3. KOMPETITIVNÍ AUTORITARISMUS STEVENA LEVITSKÉHO A LUCANA A. WAYE	15
1.4. OPERACIONALIZACE	18
2. VÝVOJ TURECKÉ REPUBLIKY	21
2.2. HISTORICKÝ VÝVOJ TURECKA	21
2.3. ÚSTAVA TURECKÉ REPUBLIKY	24
3. OBDOBÍ 2003–2007	27
3.2. PARLAMENTNÍ VOLBY ROKU 2002	27
3.3. OMEZOVÁNÍ OSOBNÍCH SVOBOD A NEROVNÉ HRACÍ POLE	28
3.4. PREZIDENTSKÉ VOLBY 2007	33
3.5. PARLAMENTNÍ VOLBY 2007	34
3.6. ZÁVĚR OBDOBÍ 2003–2007	35
4. OBDOBÍ 2008–2011	37
4.2. OMEZOVÁNÍ OSOBNÍCH SVOBOD A NEROVNÉ HRACÍ POLE	37
4.3. PARLAMENTNÍ VOLBY 2011	41
4.4. ZÁVĚR OBDOBÍ 2008–2011	43
5. OBDOBÍ 2012–2015	45
5.2. OMEZOVÁNÍ OSOBNÍCH SVOBOD A NEROVNÉ HRACÍ POLE	45
5.3. PREZIDENTSKÉ VOLBY 2014	49
5.4. PARLAMENTNÍ VOLBY 2015 – ČERVEN	49
5.5. PARLAMENTNÍ VOLBY 2015 – LISTOPAD	51
5.6. ZÁVĚR OBDOBÍ 2012–2015	52
6. OBDOBÍ 2016–2019	54
6.2. OMEZOVÁNÍ OSOBNÍCH SVOBOD A NEROVNÉ HRACÍ POLE	54
6.3. REFERENDUM 2017	57
6.4. PREZIDENTSKÉ A PARLAMENTNÍ VOLBY 2018	59
6.5. UDÁLOSTI V ROCE 2019	61
6.6. ZÁVĚR OBDOBÍ 2016–2019	62
8. KOMPARACE MONITOROVANÝCH OBDOBÍ	64

ZÁVĚR	68
PRAMENY A LITERATURA	70
LITERATURA	70
PRAMENY	75
PŘÍLOHY	81

Úvod

Turecko je často charakterizováno jako jedna z nejrozvinutějších muslimských zemí, což vedlo k očekávání rychlého rozvinutí demokracie. Nicméně Turecko utrpělo v druhé polovině 20. století vojenské převraty a zároveň nenaplnilo předpoklad rozvoje ani po konci studené války. Byla zde predikce rychlé reakce a transformace politického systému v porovnání s okolními zeměmi. Tyto predispozice nebyly naplněny, zejména z důvodu, že se nepodařila institucionalizovat demokracie. Turecko se stalo jakýmsi kyvadlem houpajícím se mezi demokracií a autoritářským režimem. V prvním desetiletí 21. století armáda ztratila své postavení a systém se mohl posunout směrem od autokracie k demokracii (Çalışkan 2018: 1–2).

Na počátku prvních let 21. století se Turecká republika pohybovala v ekonomické stagnaci a společně s rozsáhou korupcí, podporovanou vládními činiteli, přispěla situace k orientaci voličů na proevropsky zaměřenou stranu (Patton 2007: 342). V listopadu 2002 se konaly parlamentní volby, ve kterých vyhrála strana práva a spravedlnosti (Adalet ve Kalkınma Partisi – dále jen AKP) s 34,2 % hlasů. O rok později se do vedení této strany dostal bývalý starosta Istanbulu Recep Tayyip Erdoğan a stal se tureckým premiérem. AKP se v prvopočátcích profilovala jako demokratická, sekularizační a kemalistická strana¹ (Cinar 2006: 471–473). Se vstupem AKP do vlády se zrychlilo tempo liberálních reforem, které muselo Turecko učinit, jako potenciální kandidát do Evropské unie² (dále EU). Turecko se díky reformám sbližovalo s EU, přesto toto tempo začalo v roce 2005 postupně klesat poté, co měly být zahájeny přístupové rozhovory (Patton 2007: 344). Jedním z důvodů mohl být heterogenní názor jednotlivých zemí na vstup Turecka do EU³ (Cinar 2006: 482). Tento nejasný postoj EU zvedl vlnu kritiky v domácím prostředí. Klíčovým momentem pro zastavení reforem byla nevyřešená kyperská otázka, na kterou EU naléhala. Otázka Kypru v Turecku vyvolala nacionalistické názory a negativní nálady vůči Evropské Unii (Patton

¹ Odkaz na prvního prezidenta po založení Turecké republiky Mustafou Kemalem, který kladl důraz na westernizaci, demokraticko-liberální transformaci, navázání na vztah stát-společnost a modernizaci (Cinar 2006:473).

² Turecko získalo status kandidující země do EU na summitu v Helsinkách v roce 1999 (Patton 2007: 344).

³ Příkladem může být francouzský premiér, který nezastával názor, že muslimové mohou plnohodnotně akceptovat evropského člověka; Rakousko požadovalo zvážit postavení EU o „statusu privilegovaného partnerství“ Turecka. (Cinar 2006:482).

2007: 346), i přes tyto zmíněné okolnosti strana AKP vyhrála s větším volebním úspěchem i v následujících volbách konaných roku 2007 (Abramowitz, Barkey 2009: 199). Erdoğan byl tureckým premiérem až do roku 2014, kdy se stal tureckým prezidentem (Gunter 2016: 123–124).

AKP se dostala k moci v nekonsolidované demokracii, kde právně institucionální role armády představovala domnělé veto nad volenými představiteli, společně se systémem soudnictví, které disponovalo vetem také. Nicméně vláda následně provedla řadu změn. Strana prezentující, se jako demokratická, se tímto adjektivem nedá označit. Na jedné straně AKP omezila moc armády v politickém životě pomocí právních reforem (Abramowitz, Barkey 2009: 120; Esen a Gumuscu 2016: 4), zároveň však podnikla kroky, které zpolitizovaly soudní řízení proti členům ozbrojených sil, a tím narušila atributy právního státu a současně i základní práva. Společně se změnou politiky vůči minoritním Kurdům a Alevi, namísto vyjednávání a zahájení mírového procesu, strana diktovala podmínky a kurdská otázka tak nebyla vyřešena. V roce 2010 proběhlo referendum soudní soustavy, a tím strana kompletně odstranila ze systému nezávislého hráče (Esen, Gumuscu 2016: 4–5). O tři roky později se uskutečnil „*Gezi Park Protest*“⁴, ve kterém byl aplikován policisty slzný plyn na demonstranty (Gunter 2016: 126). Klíčovým bodem pro změnu a utužení režimu byl pokus o vojenský převrat, konaný 15. července roku 2016, který nekompromisně změnil tureckou politickou situaci a zároveň tím byla zahubena demokratická naděje (Çalışkan 2018: 3; Gunter 2016: 126). Erdoğan obvinil z puče Fethulláha Gülena a jeho hnutí, tím začalo masové zatýkání Gülenistů. Rozsáhle obviňování z terorismu a z napojení na Gülenisty se vztahovalo i na osoby, které si dovolily kritizovat kroky Erdoğana i turecký politickou scénu (Yilmaz, Bashirov 2018: 7).

Posledním aspektem bylo referendum o změně systému z parlamentního na prezidentský⁵, konané ve stále po třech měsících prodlužovaném statusu „*state of emergency*“, který byl vyhlášen po zmiňovaném nezdařilém vojenském převratu. (Çalışkan 2018: 22–25).

⁴ Zpočátku malý enviromentální protest proti kácení stromů, kvůli výstavbě obchodního domu se během několika dní transformoval v masivní milionové povstání. Toto povstání, které se konalo v Istanbulu a Ankaře, se rozšířilo do měst napříč zemí. Zároveň se změnila povaha protestu a ohniskem se staly autoritářské tendence Erdoğana (Öniş 2015: 29-30).

⁵ Referendum bude detailně propracováno v empirické části práce.

Turecko bylo označeno v roce 1995 jako „*Electoral democracy*“ ve výzkumu Andrease Schedlera (Schedler 2013: 400), přesto se této klasifikace nedrželo dlouho a podle Larryho Daimonda na konci roku 2001 bylo Turecko označeno jako „*Ambiguous Regime*“, který se nachází mezi volenou demokracií a kompetitivním autoritarismem (Daimond 2012: 26–31). Tento termín lze považovat za neurčitý, avšak podstatné pro tento dokument je, že Turecko nebylo demokratickým zřízením. Nicméně je zde otázka, jak se politické zřízení Turecké republiky transformovalo za šestnáct let pod vládou strany AKP v čele s Erdoğanem. Cílem této bakalářské práce je odpovědět na následující výzkumnou otázku:

1. Je možné Turecko klasifikovat jako soutěživé autoritářství po dobu vlády AKP dle konceptu Levitského a Wayne?

Turecko je od roku 1995 kandidující zemí do Evropské Unie. Zároveň je to velmi významný obchodní partner Evropy a od Bosporu na sever leží část země na evropském kontinentě. Je tedy důležité se touto zemí zabývat z politologického hlediska, neboť ovlivňuje dějství Evropy v mnoha aspektech. Kromě úvodní a závěrečné části je práce dělena do tří úseků. Tyto sekce nadále obsahují jednotlivé podkapitoly.

První část práce je teoretické povahy, ve které je vysvětlena kategorie hybridních režimů a jejich zrod. Primárně se tato sekce zaměřuje na námi vybraný koncept, který bude aplikován na empirický úsek. K tomu je využita průlomová koncepce kompetitivního autoritářství Stevena Levitského a Lucana A. Wayne (2012) v knize „*Competitive Authoritarianism, Hybrid Regimes After the Cold War*“.

V druhé kapitole je popsán stručný historický vývoj Turecké republiky, společně s tureckou Ústavou, která je velmi důležitá z hlediska povahy systému. Třetí kapitola práce je empirická. Autorka se primárně soustředí na domácí politickou scénu a události odehrané uvnitř politického zřízení. Autorka se pokusí vystihnout a popsat základní změny politického systému, které nastaly v jednotlivých časových obdobích. Práce je členěna do čtyř oddílů dle volebních

období tj. – 2003 až 2007, 2008 až 2011, 2012 až 2015, 2016 až 2019⁶. Poslední kapitola porovnává jednotlivé éry.

V této části jsou využity primárně anglicky psaná odborná periodika a vědecké články publikované autory, kteří se zajímají o tureckou problematiku. Následně jsou využity zahraniční internetové zdroje, například Reuters a Guardian, které se dají považovat za objektivní zdroj informací. Bakalářská práce operuje i s hodnoceními a reporty institutů Freedom House i Reporters Without Borders a mezinárodní organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OSCE).

Závěrečná kapitola bude analyzovat turecký politický systém ve výše zmíněných obdobích, poté bude provedena komparace těchto etap s využitím představeného teoretického přístupu. V závěru autorka vyhodnotí analyzovaná data a odpoví na stanovenou otázku, zdali Turecko splňuje podmínky soutěživého autoritarismu Levitského a Wayne. Z metodologického hlediska se jedná o interpretativní jedno případovou studii, která nám pomůže zkoumat případ pro jeho jedinečnost a umožní hlubší analýzu, díky podrobnému rozboru. Tato teorie slouží jako směrnice pro daný případ (Drulák 2008: 34).

⁶ <http://www.ysk.gov.tr/tr/milletvekili-genel-secim-arsivi/2644>

1. Teoretická část

V úvodní části této práce se autorka zabývá zrodem paradigmatu hybridních režimů. Následně je detailně rozpracován soutěživý autoritarismus vytvořený Stevanem Levitským a Lucanem A. Wayem. Tento koncept je stěžejní pro tuto práci, neboť na jeho základě bude charakterizován turecký systém. Existuje spousta dalších pojetí hybridních režimů, nicméně není kapacitně reálné všechny tyto přístupy v této práci obsáhnout.

První, kdo procedurálně definoval demokracii, byl Joseph Alois Schumpeter (1942). Ústřední pro něj byl důraz na volební soutěž⁷, kterým vytvořil základ pro následující demokratické výklady. Většina autorů se snažila Schumpeterovo pojetí doplnit, popřípadě rozšířit, jelikož jeho koncept byl minimalistický (Hloušek a kol. 2011: 17–18). Na Schumpetera navázal Robert Dahl (1971) a vytvořil koncept reálné demokracie. Jedná se o empirickou teorii demokracie, v jehož chápání *polyarchie* označuje politickou realitu ideální demokracie. Vyznačil sedm základních rysů⁸, které demokracie musí naplňovat, dle kterých chápeme liberální demokracii v dnešní době. Karl a Schmitter (1991) rozšířili Dahlovo pojetí o dva další znaky⁹. Na Dahlovo pojetí navázal také politolog Guillermo O'Donnell (1994), který rozšířil jeho pojetí o tři nutné podmínky. První je předpoklad trvalosti¹⁰, druhý aspekt je neukončení volebního období arbitrárním protiústavním aktem a poslední podmínkou je nespornost národního teritoria. O'Donnellův významný prvek je horizontální odpovědnost neboli dělba moci, kdy exekutiva nesmí velmi převažovat legislativu (Hloušek a kol. 2011: 22–25). Jedním z významných teoretiků liberální demokracie je Larry Diamond (2002), který klade důraz také na horizontální rovinu, jako již zmíněný O'Donnell. Diamondova liberální demokracie je nastavena velice vysoko a jakmile nějaký režim tyto požadavky nenaplnuje, spadá automaticky do pseudodemokracií. Nicméně Diamond byl jedním z prvních, kdo rozpracoval koncept hybridních režimů (Ptáčnick 2012: 323).

⁷ Svobodné a soutěživé volby (Hloušek a kol. 2011: 17).

⁸ 1. svoboda utvářet a vstoupit do organizací, 2. svoboda projevu, 3. právo volit, 4. způsobilost k výkonu veřejné profese, 5. právo politických vůdců soutěžit o podporu, 6. alternativní zdroje informací, 7. svobodné a spravedlivé volby (Dahl 1971: 3).

⁹ Možnost jednat nezávisle, nikoliv být podroben jinému politickému systému (Hloušek a kol. 2011: 24).

¹⁰ Očekávání trvání principů demokracie v budoucnosti (Hloušek a kol. 2011: 24).

Na druhé straně opakem demokracie jsou nedemokratická zřízení. Tyto systémy jsou důležité v historickém hledisku, kdy v některých zemích vytvořily základy pro etablování demokracie (Hloušek a kol. 37–38). Sartori (1976) spojuje autoritarismy s autoritou, tedy vůdcem, který omezuje svobodu (Říchová 2006: 237). Vlivnou prací o autoritářských systémech je dílo J.J. Linze (2000). J.J. Linz charakterizuje autoritářský režim jako systém s limitovaným pluralismem, ve kterém se nevyskytuje propracovaná vůdčí ideologie, ale výrazná mentalita. Současně je to systém bez intenzivní a extenzivní politické mobilizace, s vůdcem či malou skupinou, která uplatňuje politickou moc v předvídatelných, ale těžko definovatelných hranicích (Linz 2000: 159).

1.2. Konceptualizace hybridních režimů

První, kdo použil termín hybridní režim, byla Terry Lynn Karl (1995) ve spojitosti se Střední Amerikou, kde je zásadní pravidelné konání voleb v kombinaci s omezenými právy občanů. Zřízení tak kombinují prvky autoritářství i demokracie. Důležité je tyto systémy charakterizovat a odlišit (Drahokoupil 2014: 3-4). Smíšené systémy a jejich koncepty se začínají objevovat a stávat se fenoménem koncem studené války (Levitsky a Way 2010: 3; Bogaards 2009: 399, Schedler 2013: 1), kdy rozpad vojenských vlád v Jižní Americe a konec jednostranických systémů v Africe a východní Evropě dal podnět k uchopení a následné kategorizaci (Drahokoupil 2014: 2). Byl u nich předpoklad demokratizace, některé uspěly a staly se demokraciemi, nicméně velká většina z nich se stabilizovala, eventuálně se vydala autoritářským směrem (Levitsky a Way 2010: 4). Hybridní režimy můžeme dělit z hlediska členění na dichotomické, kdy se systém vymezuje k autoritarismu na straně jedné, či k demokracii na straně druhé. Anebo trichotomické, kdy se na hybridní uspořádání nahlíží jako na samostatnou kategorii. Do dichotomického přístupu patří autoři, jako O'Donnell (1994), Merkel (2004), Ottaway (2003), Schendler (2002) a Zacharia (1997). Autoři Levitský a Way (2002), Gilbert a Mohseni (2011) patří do trichotomické klasifikace (Bílek 2015: 215–227).

Současně hybridní režim každý autor v literatuře označuje jiným adjektivem, může se jednat o *výlučnou demokracii* (Remmer 1986), *neliberální demokracii* (Zakaria 1997), *semi-autoritářský režim* (Ottaway 2003), *defektivní*

demokracii (Merkel 2004), *kompetitivní autoritarismus* (Levitsky a Way 2000), *volenou demokracii* (Diamond 1999) atd. (Morlino 2009: 174; Bogaards 2009: 400; Diamond 2002: 25). Není lehké se v této skupině orientovat, každopádně mají společné charakteristiky. Hybridní systémy jsou ty, které nespĺňují alespoň jednu podmínku minimální definice demokracie. Jedná se o (1) *všeobecné volební právo*, (2) *svobodné, spravedlivé, konkurence schopné volby, které se opakují*, (3) *alternativní zdroje médií a* (4) *více než jedna strana*. Zároveň držitelé moci musí zaručit občanská a politická práva, aby zde byla umožněna skutečná aplikace těchto čtyř prvků (Morlino 2009: 276–277).

1.3. Kompetitivní autoritarismus Stevena Levitského a Lucana A. Wayne

První teoretický koncept je dílem politologů Stevena Levitského a Lucana A. Wayne, kteří v roce 2002 vydali svůj společný článek *Election Without Democracy: The Rise of Competitive Authoritarianism* (2002) v periodiku *Journal of Democracy*. Původní návrh soutěživého autoritarismu má čtyři arény a zároveň se zaobírá nerovným hracím polem. Pomocí těchto arén autoři vymezují svůj režim. Jedná se o mediální, volební, soudní a legislativní arénu (Levitsky a Way 2002: 54) Toto teoretické pojetí bylo v roce 2010 více specifikováno a propracováno v publikaci *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes After the Cold War* (2010), kde autoři již nedělí soutěživý autoritarismus pomocí těchto arén, ale definují ho pomocí tří atributů. Autoři nahlíží na tento systém jako na svébytnou kategorii.

„Kompetitivní autoritarismus je režim, který kombinuje soutěživé volby s vážným porušením demokratických procedur – rozšiřující se v éře po Studené válce“ (Levitsky a Way 2010)

Levitský s Wayem pracují s minimálním pojetím demokracie dle Shumpetera, s výjimkou toho, že k němu přidávají pátý prvek, kterým je *hrací pole*. Hrací pole může být rovné v případě demokracie či nerovné, které se hojně vyskytuje v hybridních režimech (Levitsky a Way 2010: 5).

K odlišení hybridního systému autoři definují minimální¹¹ znaky, který režim naplňuje, aby bylo možné ho označit za demokratický. Těmito znaky jsou (Levitsky a Way 2010: 5–6, 368).:

1. *Svobodné, spravedlivé a soutěživé volby,*
2. *Plné volební právo pro dospělé jedince,*
3. *Široká ochrana civilních svobod, zahrnujících svobodu projevu, svobodu tisku a svobodu sdružování,*
4. *Absence nevolených poručnických autorit (vojenských, monarchických či církevních), které limitují oficiálně volené vládnoucí představitele,*
5. *Existence vyrovnaného hracího pole mezi vládou a opozicí.*

Jakmile je porušen jeden z těchto prvků, nelze hovořit o demokracii, ale je možné tento systém označit jako hybrid, tedy soutěživé autoritářství. Autoři zdůrazňují, že je důležité odlišit kompetitivní autoritarismus od autoritářství klasického, a proto je zároveň určují buď jako *uzavřené režimy*, ve kterých neexistují demokratické instituce de iure, nebo jako *hegemonní režimy*, v nichž instituce existují, ale jsou pouhou fasádou. Volby se zde konají, nicméně jsou doprovázeny represemi, omezením kandidatury a rozsáhlým podvodem v hlasování. Opozici je často odňata svoboda, je vyhoštěna nebo je nelegální. Je zde tedy minimální šance dostat se k moci, neboť je zde nerovné hrací pole (Levitsky a Way 2010: 7). V soutěživých autoritarismech opoziční strany soutěží smysluplným způsobem o výkonnou moc. Volby se v takovém systému konají pravidelně a opozičním stranám v nich není právně bráněno (Levitsky a Way 2010: 7).

Levitský s Wayem odlišují kompetitivní autoritarismus od demokracií pomocí tří základních atributů¹², kterými jsou *svobodné volby, široká ochrana občanských svobod a rozumná úroveň hracího pole*, přitom nejméně jeden z výše

¹¹ Minimální demokracie.

¹² Detailně je možno se s konceptem seznámit v příloze č. 1.

uvedených indikátorů je porušen aktérem, který dominuje (Levitsky a Way 2010:7).

Volební klání se v soutěživých autoritarismech nachází v prostoru mezi volbami konajícími se v demokraciích a autoritářských režimech. V demokraciích jsou volby spravedlivé, na rozdíl od plných autoritářských systémů, kde buď neexistují vůbec, nebo jsou nesoutěživé. To může nastat v případě, že: volby jsou doprovázeny masivními podvody, kde se nedá vyzorovat vztah mezi preferencemi a volebními výsledky; kandidáti jsou opakovaně vylučováni ze soutěže anebo oficiálně vězněni; je zde snaha o blokaci veřejných kampaní opozičních stran. V kompetitivních autoritářstvích jsou volby sice doprovázeny podvody (volební manipulace s urnami či s volebními výsledky), které mohou změnit volební výsledek, nicméně nejsou tak závažné, aby samotný volební akt postrádal význam. Hlasování může být také doprovázeno zastrašováním nejen opozice, ale i voličů a opozičních aktivistů. Volby mohou být i spravedlivé (bez podvodů a násilí), nicméně nachází se zde nerovné hrací pole, které neumožňuje spravedlivý volební proces. Jedná se především o zneužívání státních institucí a nerovnoměrný přístup k médiím a finančním zdrojům (Levitsky a Way 2010: 7–8).

Občanská práva jsou v demokraciích chráněna¹³. V soutěživých autoritarismech jsou občanské svobody chráněny alespoň minimálně. To znamená, že opoziční média existují legálně, nachází se zde možnost vyjádřit svůj nesouhlas vládě pomocí protestu a možnost volně se shromažďovat. Mohou být zároveň i porušovány. Novináři, politici, soudci, kteří jsou nezávislí, mohou být obtěžováni i zatýkáni. Nezávislá média mohou být pozastavena, zastavena a napadána. V režimech, ve kterých jsou frekventovaně protesty potlačovány pomocí násilí, opoziční vůdci drženi ve vězení a někteří zbaveni života, dochází k posunu směrem k plnému autoritářství. Držitelé moci zpravidla využívají mírnějších represí pomocí legální cesty¹⁴(Levitsky a Way 2010: 8–9).

¹³ Občanská práva, včetně práva sdružování, svoboda projevu i tisku mohou být sice porušována, nicméně opozice na tyto problémy může upozornit, a tím apelovat na vládu (Levitsky a Way 2010: 8).

¹⁴Vládní činitelé tlačí na opozici pomocí daňových zákonů, které zabrání firmám sponzorovat kampaň; možností, jak odstranit hlavní “nepřátele” je obvinění z korupce; k uzavření medií systémy často používají urážky na cti (Levitsky a Way 2010: 9).

Nerovné hrací pole můžeme nalézt v režimu, ve kterém je velmi omezena organizační schopnost opozice soutěžit ve volbách. Státní instituce jsou zneužívány stranou a je zde upřednostňována současná vláda před kritiky. Nejdůležitějšími znaky hracího pole jsou přístupy k médiím¹⁵, zákonům¹⁶ a zdrojům¹⁷ (Levitsky a Way 2010: 9–10).

1.4. Operacionalizace

Jak již bylo uvedeno výše, cílem autorky je odpovědět na otázku, jestli je možné Turecko v letech 2003–2019 označit jako případ hybridního zřízení prostřednictvím přístupu Levitského s Wayem (2010), či se jedná o plné autoritářství J. J. Linze (2000). Z tohoto důvodu si práce osvojila již vytvořenou operacionalizaci politologů Levitského s Wayem. Ti nejprve zjistí, jestli systém naplňuje prvky autoritářství. Jakmile podmínky k autoritářství nejsou naplněny postupují ke své klasifikaci hybridního režimu. V okamžiku, kdy systém ani tyto indikátory nenaplňuje, můžeme označit Turecko demokratickým zřízením.

Nejprve tedy odhalíme, zda se jedná o autoritářské zřízení za pomoci dvou stanovených podmínek, přičemž jedna z nich musí být naplněna. Prvním kritériem je neexistence vícestranických voleb na národní úrovni. V druhé podmínce volby sice oficiálně existují, ale není zde reálná šance volebního vítězství. To je způsobeno tím, že hlavní opoziční kandidáti a strany jsou vyloučeni z volební soutěže. Nebo manipulace s volebními výsledky je tak rozsáhlá, že volby¹⁸ v daném režimu ztrácí svou hodnotu či opozici a zájmovým skupinám je odňata svoboda pomocí rozsáhlých represí, které se v režimu nacházejí a není zde umožněna prezentace ve veřejném prostoru (Levitsky a Way 2010: 365). Prvně zjistíme, jestli se konaly volby. V případě, že se uskutečnilo volební klání, musíme zjistit, zdali vládnoucí strana získala více než 70 % hlasů v parlamentních volbách. Jakmile nebude platit první ani druhá nezbytná podmínka pro charakteristiku

¹⁵ Média jsou ve většině případů kompletně vlastněna státem, není zde tedy možnost opozice skrze ně proniknout mezi obyvatele a není zde tedy spravedlivá soutěž (Levitsky a Way 2010:11).

¹⁶ Režim vytváří nátlak na aktéry, kteří jsou nezávislí (soudci, volební komise...) k manipulaci (Levitský a Way 2010: 12).

¹⁷ Zdroje jsou nepoměrné, pokud vládní strana zneužívá stát k udržení či vytvoření disparity, a tím brání opozici soutěžit (Levitsky a Way 2010: 10).

¹⁸ V hegemonních autoritářských režimech dosahuje vládnoucí strana okolo 70 až 75 % hlasů či mandátů, na rozdíl od kompetitivních autoritářských režimů, kde se dostává opozičním stranám většího zastoupení (Donno 2013: 703).

Turecka jako autoritářského zřízení, musíme stanovit, jedná-li se o soutěživé autoritářství.

O hybridní režim Levitského a Waye (2010) se jedná v případě, že nejsou naplněny podmínky autoritářství. Následně je zde přítomnost všeobecného volebního práva a nevolení aktéři neomezují vládu. Zároveň se v systému vyskytuje minimálně jedna z těchto podmínek: Volby nejsou spravedlivé, zřízení porušuje občanská práva různými způsoby a nachází se zde nerovné hrací pole mezi opozicí a vládními činiteli¹⁹ (Levitsky a Way 2010: 366–368). Níže uvedené příklady jsou zásahy do demokratické soutěže:

Nerovné hrací pole charakterizuje rozdílný přístup k médiím. Kdy například státem vlastněná média propagují z velké většiny vládní stranu. Zmanipulované však může být i soukromé mediální odvětví, kdy majitelé těchto médií spolupracují s vládou. Dále hrací pole může být nevyvážené přístupem ke zdrojům, kdy opozice nemá šanci soutěžit s vládní stranou, která využívá veřejnou politiku k zamezení financování ze soukromého sektoru. Mohou to být i státní instituce, které jsou pod kontrolou vlády a brání opozičním aktérům soutěžit na stejné úrovni, v porovnání s vládními stranami (Levitsky a Way 2010: 368).

Nespravedlivé volby mohou nastat, když je alespoň jednomu opozičnímu kandidátovi odňata svoboda, a to z politického důvodu. Nadále zde mohou probíhat i manipulace ve volbách, příkladem může být padělání výsledků či zastrašování voličů, ale i zamezování ve volebním výkonu dominujícím aktérem. Vláda také může zabránit prezentaci opozice, a to prostřednictvím zákona o shromažďování (Levitsky a Way 2010: 366).

Vláda často porušuje i občanská práva, kdy z politických důvodů například omezuje či cenzuruje nezávislá média. Nástrojem může být i legální cesta (daňové zákony, ...), pomocí které brání funkci soukromým médiím. Držitelé moci také mohou zaútočit na svobodu projevu či shromažďování, k čemuž využívají policejní složky, které napadají např. občanská sdružení. Mohou aplikovat represivní zákony k potlačení svobody slova. Nicméně mezi velice časté vládní kroky patří

¹⁹ Detailně vypracováno viz Příloha č. 1.

pronásledování kritiků a frekventované potlačování protestů, které mohou vést k fyzickým zraněním či úmrtím (Levitsky a Way 2010: 366–367).

Zaregistrujeme-li alespoň jeden z výše uvedených indikátorů v průběhu monitorovaných období, bude možné klasifikovat turecký režim hybridním. Jakmile Turecká republika nenaplní výše stanovené podmínky kompetitivního autoritářství, jedná se demokratický systém. K zhodnocení, zdali Turecko naplňuje atributy autoritářského či hybridního režimu, budou využity převážně novinové články, odborná periodika, reporty mezinárodních organizací, kterými jsou např.: Freedom House, OSCE, Reporters Without Borders apod.

2. Vývoj Turecké republiky

2.2. Historický vývoj Turecka

Turecká republika byla ustanovena v roce 1923 Mustafou Kemalem, prvním tureckým prezidentem. Kemal westernizoval právní systém, zavedl sekularizaci a zavedl rovné volební právo pro všechny. Turecká ústava je zakotvena na republikanismu a sekularismu²⁰ (Phillips 2004: 87), nicméně v roce 1925 se systém transformoval k prezidentské diktatuře, kdy v roce 1931 byla povolena pouze jedna politická strana (Pirický 2006: 80). Situace se nezměnila ani po zvolení demokratické strany v roce 1950. Strana přijala zákony, které omezovaly svobodu tisku i opoziční aktivisty (Pirický 2006: 102).

Roku 1960 se uskutečnil vojenský převrat, který svrhl vládu demokratické strany (Pirický 2006: 109), rok poté vznikla nová Ústava společně se zákonem o vnitřní službě ozbrojených sil. Roku 1980 proběhl další vojenský puč a následně zde byla vláda armády po dobu tří let (Pirický 2006: 123). Díky vojenské vládě byla od roku 1982 odpovědnost armády zakotvena v nové ústavě²¹. Ta měla propagovat odkaz Kemala a chránit zemi před náboženským fundamentalismem, terorismem a separatismem. Role armády jako hlídačícího psa civilních vlád byla tedy zakořeněna v tureckých institucích (Phillips 2004: 87). Během těchto tří let měla armáda pevné postavení v politice, která tím dosáhla vnitřní soudržnosti (Aydinli a kol.: 2006: 83).

Nicméně snaha armády o eliminaci politických elit se nevydařila a předchozí političtí představitelé vyhráli opět ve volbách (Pirický 2006: 125). Ti v 80. letech vedli hospodářskou neoliberální politiku, ve které se otevřel prostor pro příležitosti, které byly využity náboženskými a etnickými skupinami pro svou vlastní identitu. Politická scéna se tak obměnila a na počátku 90. let 20. století se Turecko potýkalo s dilematy: národní stát versus práva menšin, liberalizace versus

²⁰ V roce 1928 byla vypuštěna role islámu z turecké ústavy (Pirický 2006: 85).

²¹ Roku 2018 byl vydán prezidentský dekret, který svěřuje tyto pravomoci do rukou prezidenta (Dekret prezidenta republiky). Dostupné na: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.6.pdf?fbclid=IwAR3bb0x1AaD_83mMKCJXP0vPmS1o6I-pN3_raJBJ3Ruhm9jp4n2AFcO4Tc

stávající ekonomický systém a islám versus sekularismus, což bylo v rozporu s homogenizovaným sekularizačním státem Kemala (Yavuz 2002: 203).

Následné volby se konaly v roce 1991. V těchto volbách vyhrála strana Pravé cesty v čele s Demirelem. Strana se snažila o liberalizaci, nicméně od počátku byla v konfliktu s prezidentem Özaem, který omezoval nejen činnost vlády, ale i přijímání zákonů. Ve stejném roce byl odvolán zákon o kurdském jazyku, který do té doby zamezoval používání kurdštiny. Na druhou stranu byl přijat protiteroristický zákon, který umožňoval omezení občanských a lidských práv, jakmile to bude nezbytné, což vedlo k neutralizaci liberálních snah (Pirický 2000 : 132).

Turecko se od počátku 90. let nacházelo v obrovském ekonomickém propadu, kvůli populismu v ekonomické politice (Özel 2003: 84) a rovněž díky rozsáhlé korupci²², která sahala až k předsedkyni vlády. V roce 1995 se konaly předčasné volby, ve kterých vyhrála pro islámská strana Refah (Pirický 2006: 133). Strana získala podporu již na začátku 90. let v lokální politice a poté díky populisticko-ekonomickému přístupu vyhrála i na národní úrovni s 21,5 % hlasů. Refah vytvořila koalici se středopravicovou stranou. Strana byla zaměřena na náboženské otázky a ve státní byrokracii začal růst počet absolventů náboženských škol (Lasser 2004: 184). V této straně byla ideologická fragmentace a když byla o tři roky později zakázána, rozpadla se na skupinu tradicionalistů a progresivnější stranu spravedlnosti a rozvoje vedenou Erdoğanem (známé jako AKP) (Phillips 2004: 89). Důvodem k zakázání této strany roku 1997 bylo prohlášení Národní bezpečnostní rady (dále – MGK) ovládané armádou, která označila náboženský aktivismus, muslimské podniky, ale i média a vzdělávací systém za hrozbu sekularizovaného státu. To bylo založeno na projevu spolustraníka tehdejšího premiéra a vůdce strany Erbakana, který volal po osvobození Jeruzaléma od izraelské okupace. Iránský velvyslanec, který se účastnil stejného shromáždění, volal po zavedení islámského práva v Turecku. (Pirický 2006: 135). Toto rozhodnutí bývá někdy označováno jako tzv. „měkký vojenský převrat“ (Yavuz 2002: 203). Armáda pomocí tlaku na soudní systém také odstranila na deset měsíců tehdejšího populárního starostu Istanbulu R. T. Erdoğanem do vězení, a nejen

²² Kvůli rozsáhlé korupci důvěřovalo vládě pouze 15 % dotázaných v průzkumech a téměř polovina účastníků průzkumu veřejného mínění nazývalo politickou elitu „lháři“ (Phillips 2004: 89).

jemu zakázala politickou činnost, kvůli ohrožení odkazu Kemala. Díky vojenskému tlaku na Státní bezpečnostní soud se zpolitizoval soudní systém (Yavuz 2002: 204).

Ozbrojené složky pomocí mediálních kartelů ujistily společnost o hrozbách, které se nacházejí uvnitř systému, což opět upevnilo a zvýšilo roli armády v politice Turecka. Postavení vojenských složek se projevilo i ve volbách v roce 1999, kdy došlo k erozi dvou středopravicových stran kvůli korupčním aférám a výrazné voličské podpoře nacionalistických stran (Yavuz 2002: 204). Vyhrála demokratická levicová strana DSP – (Demokratic Sol Parti) v čele s Bülentem Ecevitou (Pirický 2006: 141). Roku 1999 se odehrálo obrovské zemětřesení, které zapříčinilo úmrtí téměř dvaceti tisíc lidí, které odhalilo neschopnost a korupci v tureckých státních agenturách při pomoci během katastrof. Nejvíce Turecku pomohly neziskové organizace a hlavně Řecko. To ovlivnilo tureckou střední třídu, která nevěřila ve schopnost, efektivitu a transparentnost vlády a členství v EU viděla jako možnou naději. Zároveň se objevovaly známky nutnosti revize politických a ekonomických institucí (Özel 2003: 90).

V roce 2000 nastoupil do prezidentské funkce liberálně orientovaný A. N. Sezer, který byl v rozporu s vládou. Velmi často vetoval její návrhy, a i proti ní veřejně vystupoval. Toto napětí se stupňovalo, až v roce 2001 byl premiér obviněn prezidentem z ignorace korupce, která se v institutu nachází (Pirický 2006: 142–146). Zároveň ekonomická prosperita upadala a turecká ekonomika se propadávala o 9 % ročně (Özel 2003: 90), což bylo také ovlivněno konflikty mezi vládou a hlavou státu. Turecko se nacházelo v hospodářské krizi a bylo nuceno využít pomoci MMF. Následně přišla rozsáhlá privatizace²³, která měla za následek vysoký růst nezaměstnanosti, chudoby, a hlavně vlnu protestů vůči reformám. Negativní postoj k těmto reformám měla i nacionalistická vládní strana (Milliyetçi Hareket Partisi – MHP). V roce 2002 se zkomplikoval zdravotní stav premiéra a kvůli otázkám ohledně jeho rezignace se ekonomická situace stále prohlubovala, což vyústilo téhož roku k vypsání předčasných voleb (Pirický 2006: 146–147). Politické a ekonomické události mezi lety 2000 až 2002 vedly k významné, trvalé změně domácího prostředí. Dosavadní „starou“ politickou třídu vystřídal

²³ Privatizace zahrnovala aerolinky, banky, elektrárny, výrobu a distribuci pohonných hmot apod. (Pirický 2006: 146).

populistický, muslimsky orientovaný, konzervativnější přístup s moderním postojem. Což vyústilo ke zvolení AKP do tureckého parlamentu v čele s R. T. Erdoğanem (Lesser 2004:192).

2.3. Ústava Turecké republiky

Čl. 2 Ústavy říká „*Turecká republika je demokratický, sekularizovaný a sociálně právní stát, v názoru veřejného míru, národní solidarity a spravedlnosti, respektování lidských práv, loajálních k nacionalismu Atatürka a založený na uvedených základních principech v preambuli*“ (Ústava Turecké republiky).

Čl. 6 Ústavy říká že, „*Suverenita náleží národu bez jakýchkoliv restrikcí či podmínek*“ (Ústava Turecké republiky).

Ačkoli je v ústavě mnohokrát zmíněno, že Turecká republika je demokratickým zřízením, z čehož by bylo možné soudit, že se jedná o liberální systém, není tomu tak. Problematika demokratického ukotvení ústavy pochází již z roku 1982, což bylo způsobeno vojenskou vládou, kterou byla ústava přijata. Ústava chránila stát před občany, nikoliv občany před státem. Po pádu vojenské vlády byla ústava několikrát obměněna (Özbudun 2011: 191). Sporné jsou požadavky liberální demokracie se základními principy republiky (kemalismus²⁴), který je chápán během autoritářské vlády jedné strany a vytváří bariéry pro skutečný rozvoj liberálního a pluralitního systému (Özbudun 2011: 191).

Následné významné změny ústavy byly přijaty na základě tří referend, která proběhla v roce 2007, 2010 a 2017. Z čehož poslední referendum změnilo kompletně podobu tureckého systému. 21. října 2007 se uskutečnilo první referendum o změně ústavy pod vládou AKP. Referendum obsahovalo balíček změn: a) dvoukolová přímá volba prezidenta namísto volby parlamentem, b) zkrácení funkčního období prezidenta ze sedmi na pět let, ale s možností znovuzvolení, c) zkrácení funkčního období parlamentu z pěti na čtyři roky, d) snížení usnášeníschopnosti na 184 poslanců a e) snížení způsobilosti věku poslanců na 25 let (Migdalovitz 2007: 5). Referendum 12. září 2010 obsahovalo celkem 25 článků týkajících se ústavních změn, které bylo schváleno převážnou většinou.

²⁴ Významné jsou především tyto tři principy: nacionalismus, populismus a sekularismus (Özbudun 2011: 191).

Změny však výrazně proměnily strukturu soudnictví a Ústavního soudu (Shambayati a Sütçü 2012:119). Ty pomohou dosadit konzervativní ústavní soudce, kteří jsou v souladu s konzervativní agendou AKP. Zákon byl kritizován opozicí, poněvadž se vláda pomocí referenda dostala do poručnictví exekutivy (Kalaycıoğlu 2012: 6). Poslední ústavní obměnou, která proběhla, bylo referendum, uskutečněné 15. dubna 2017 a změnilo povahu systému. Dříve parlamentní republika se změnila v prezidentský systém s velkými pravomocemi v rukou prezidenta, neboť turecký režim postrádá systém brzd a protivah, které jsou typické pro prezidentské demokracie (Inbar 2017). Hlava státu je sice odpovědná parlamentu, ale téměř neodvolatelná, jelikož na obžalobu prezidenta je zapotřebí 400 z 600 poslanců. Společně s tím má prezident rozsáhlé exekutivní postavení, kdy jmenuje 12 z 15 Ústavních soudců (Manis 2017: 1–2). Proběhlo i dalších 17 ústavních změn (řada soudních reforem, zrušení ministerského předsednictva, zvýšení počtu mandátů apod.).

Turecká ústava nezmiňuje žádný konkrétní volební systém, ale od roku 1995 vyžaduje zásady spravedlivého zastoupení a stability ve vládě (Özbudun 2011b: 23). Článek 68 říká „*Občané mají právo vytvářet politické strany, zároveň, strany a programy nesmí být v rozporu s nezávislostí státu, ..., národem, lidskými právy demokratické a sekulární republiky.*“ (Ústava Turecké republiky). Turecký volební systém je pluralitní, nicméně obsahuje deseti procentní volební klausuli (Stelgias 2015: 207), což je relativně vysoké číslo, jež omezuje vstup novým politickým subjektům. Existuje i volební zákon, který umožňuje rozpuštění islámských a kurdských stran, jakmile jsou v rozporu s ústavou (Freedom house 2019). Čl. 67 ústavy deklaruje konání voleb a referendum dle svobodného, rovného, tajného, přímého a všeobecného hlasování, které se dle čl. ústavy 79 konají pod obecnou správou a dohledem soudních orgánů, společně s nejvyšší volební radou – YSK²⁵, což má zajistit spravedlivé a řádné konání voleb. Proti rozhodnutí YSK není odvolání k žádnému jinému vyššímu orgánu (Ústava Turecké republiky). Nicméně od nástupu AKP do úřadu v roce 2002 strana aplikuje stranickou kontrolu nad výše uvedenou YSK (Freedom house 2019). Ačkoliv Turecko nebylo nikdy

²⁵ Yüksek Seçim Kurulu – Nejvyšší volební rada

liberální demokracií, volby byly od roku 1950 svobodné a spravedlivé, což se změnilo s nástupem strany AKP (Yilmaz a Bashirov 2018: 6).

Čl. 138 „*Soudci při výkonu jsou nezávislí, ..., žádný orgán, autorita, úřad ani jednotlivec nesmí vydávat příkazy nebo pokyny soudcům, ..., zasílat obsílky, vydávat doporučení nebo návrhy*” (Ústava Turecké republiky). Nicméně turecký systém trestního soudnictví postrádá nezávislost a je zpolitizován, i když z ústavy vyplývá jeho nezávislost, ztrácí důvěru veřejnosti v soudní rozhodnutí. Tyto nedostatky byly zaznamenány mezinárodními institucemi OSCE a Freedom House (Human Right Watch 2014).

Turecká ústava oficiálně zahrnuje všechny náležitosti civilních svobod v demokratickém zřízení. Příkladem: svoboda projevu, názoru, tisku, náboženského vyznání, svoboda shromažďování a demonstrací, právo na spravedlnost, cestování apod. (Ústava Turecké republiky). Turecká vláda se netají zatýkáním a viněním vůdců opozičních skupin z páchání trestných činů, jakými jsou terorismus či urážka prezidenta. Strana také kontroluje média, které využívá k odstranění opozice (Freedom house 2019). Protesty vůči vládním krokům jsou z velké části potlačovány pomocí policejních složek (Yilmaz a Bashirov 2018: 7).

3. Období 2003–2007

3.2. Parlamentní volby roku 2002

Mnozí analytici označují parlamentní volby konané v listopadu 2002 jako politické zemětřesení (Sayiri 2007: 197; Patton 2007: 339), neboť se pomocí nich dostala k moci nově vytvořená strana s islámskou minulostí na úkor dosavadních vládních stran (Sayiri 2007: 197). Ačkoliv je AKP odnoží již výše zmíněné islamistické Refah strany, která byla v roce 1997 zakázána ústavním soudem, voliči v této straně spatřili něco nového, nikoliv islamismus (Cagaptay 2002: 42). Volby byly předpovězeny díky volebnímu průzkumu konaným týden před jejich uskutečněním, avšak vítězství AKP překonalo očekávání (Sayiri 2007: 198). Strana spravedlnosti a rozvoje vyhrála s 34,2 % hlasů, díky kterým získala 363 mandátů z 550 (Cagaptay 2002: 42). Což byla první strana od roku 1987, která si zajistila většinu v parlamentu (Carkoglu 2002: 30). Druhá skončila Republikánská lidová strana (Cumhuriyet Halk Partisi – CHP) s 19,4 % hlasů, která si od předchozího volebního období polepšila o více než 10 % a získala 178 mandátů. Velkou ránu utrpěla předchozí vládní strana, která se s volebním výsledkem 1,2 % do parlamentu nedostala. Obdobně na tom byl i její koaliční partner, nacionalistická strana (Milliyetçi Hareket Partisi – MHP), která sice dostala 8,4 % hlasů, ale nepřekročila volební klausuli. Volebního klání se účastnilo celkem 9 politických subjektů. Společně kandidovali také kandidáti bez politické příslušnosti (Sayiri 2007: 198, Özbudun 2006: 546), kteří získali celkem 9 mandátů (YSK 2002).

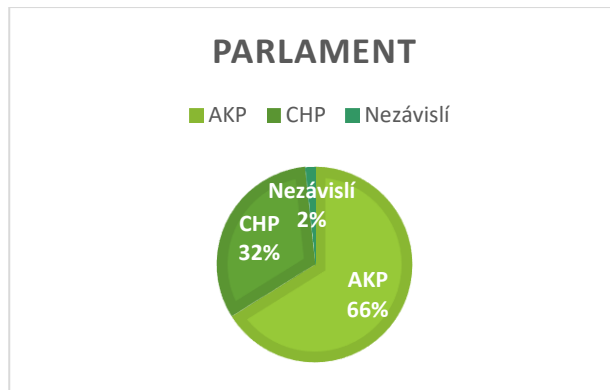
Tabulka č. 1²⁶ – Výsledky tureckých parlamentních voleb 2002

	Politická strana	Procent	Mandát
1.	AKP	34,2	365
2.	CHP	19,4	178
3.	Nezávislí	6,2	9

Zdroj: Nejvyšší volební rada – YSK 2002

Graf č. 1 – Procentuální rozložení tureckého parlamentu po volbách 2002

²⁶ Pro zpřehlednění jsou ve všech tabulkách uvedeny pouze politické strany, které překročily deseti procentní volební klausuli.

Zdroj: Nejvyšší volební rada 2002

Důvodem k takové voličské podpoře strany AKP byla její schopnost oslovit a získat důvěru voličů konzervativní pravice. Zároveň strana apelovala na celou tureckou společnost, od chudinských čtvrtí po podnikatele, ale i konzervativní rolníky v Anatólii. Tito voliči jsou od sebe ideologicky, geograficky, ale i sociálně hodně vzdáleni (Dagi 2006: 6). Důvod k tomuto vítězství byl bezpochyby spojován s hospodářskou i politickou krizí, které se odehrály v předchozích letech. Centristické strany, které byly u moci, ztratily voliče i přes populistické sliby ohledně Evropské unie a nebyly schopny přijít s důvěryhodnými alternativami, které by mohly nalákat nespokojené obyvatele (Carkoglu 2002: 36).

Dle postupu operacionalizace v kapitole 1.4. se konalo volební klání, zároveň vítězná strana vyhrála s 34,2 % hlasů a nesplnila tedy stanovenou hodnotu sedmdesáti procent pro označení režimu autoritářským. Musíme se tedy posunout dále dle operacionalizace, pomocí které budeme analyzovat první vládní období AKP, díky kterému zjistíme, jedná-li se o hybridní režim Levitského s Wayem (2010). Následnými znaky kompetitivního autoritářského režimu je nerovné hrací pole a omezování osobních svobod, o kterých pojednává následující kapitola.

3.3. Omezování osobních svobod a nerovné hrací pole

Jelikož se Turecko v roce 1999 stalo kandidující zemí do EU, turecká demokratická práva a svoboda projevu se stala ohniskem mediálního prostoru zahraničních, ale i domácích médií. V cizině se diskuse týkaly především mediální plurality, svobody projevu a kulturní tolerance. Na domácí scéně se debatovalo ohledně otázek státní cenzury a legislativního omezení (Christensen 2010: 178)

Strana se od zvolení rozhodla napravit demokratický deficit země a začala projednávat požadované politické reformy stanové EU (Patton 2007: 340).

V roce 2003 AKP schválila zákon o řízení veřejných financí a kontroly, který se vztahoval na všechny sféry veřejných výdajů. Strana i přes tlak reformem odmítla zřídit nezávislou agenturu. AKP se stala dominantní stranou a podnikla kroky k upevnění své kontroly nad institucemi mimo její vliv. Začala omezovat moc Nezávislému regulačnímu orgánu ve snaze centralizovat pravomoc v rukou vlády. S využitím hospodářské krize zákon prošel poslaneckou sněmovnou a vláda zavedla kontrolu v několika sférách tohoto orgánu. Příkladem: Úřad pro veřejné zakázky, Úřad pro regulaci trhu s energiemi, Úřad pro hospodářskou soutěž atd. Což znamená že autonomie agentur je teď omezená výkonným uvážením (Esen a Gumuscu 2017b: 4 – 5).

Přístupové rozhovory s EU pomohly omezit institucionální roli armády v politice. V polovině roku 2003 byl schválen balíček, pomocí kterého došlo ke změnám v MGK²⁷. Navýšil se zde počet nevojenských členů a Rada nabyla pouze doporučujícího charakteru. Dříve vláda musela věnovat prioritu rozhodnutí MGK o provádění národních bezpečnostních politik. Dále byl MGK zamezen neomezený přístup ke všem občanským institucím a náčelník štábu byl zbaven práva navrhnout svolání. Vojenští zástupci byli odstraněni z Nejvyšší rady pro rozhlas a televizi a z Rady vysokého školství (Bardakçi 2013: 2–3).

Lidská práva byla v zemi dlouhodobě omezována. Využívány byly především zákony o terorismu, urážce Turecka a urážce vojenských sil²⁸, ale byly aplikovány i zákony o urážce vzpomínky na Atatürka atd. Viněni byli primárně novináři, aktivisti v oblasti lidských práv a vydavatelé (Human Right Watch 2007). Staly se zde i incidenty, jako například vražda arménsko-tureckého novináře (Christensen 2010: 178), kdy Evropský soud pro lidská práva obvinil Turecko z neschopnosti ochránit jeho život a právo projevu (CJP 2010).

V roce 2005 byl vytvořen nový trestní zákoník, přestože bylo odstraněno „zesměšňování a urážka ministrů vlády“, které již nejsou trestným činem, nadále

²⁷ Národní bezpečnostní rada

²⁸ Sinan Kara publikoval dva články v periodiku, ve kterých uvedl „*Armáda je v Turecku na zákonem*“ díky kterým započalo stíhání dle článku 301 Turecké Ústavy (Human Rigt Watch 2007).

byl aktivní čl. 305. Tento článek trestal hrozbu proti národním zájmům²⁹. Evropský parlament doporučil okamžité zrušení tohoto článku, neboť byl v rozporu s Úmluvou o ochraně lidských práv a svobod z roku 1950 (Reporters Without Borders 2004).

Situace s omezováním lidských práv se od roku 2005 nezlepšila. V tomto roce bylo stíháno celkem 157 žurnalistů, z nichž bylo 29 obviněno právě za urážku Turecka. Počet stíhaných novinářů o rok později vzrostl na 293 a obviněno z urážky republiky bylo 27 novinářů (Human Right Watch 2007). Zneužívání pravomoci soudců, které ukládají vysoké tresty,³⁰ nutilo novináře cenzurovat témata, která se týkala kurdské otázky a armády i přesto, že v roce 2005 proběhla legislativní změna, která byla v rozporu se svobodou projevu. Ta však měla pouze zakrýt skutečnost reality, ve které se tisk nacházel. Turecko tak stále nesplňovalo standardy pro skutečnou svobodu tisku (Reporters Without Borders 2004). Soutěživé autoritářské režimy často využívají méně intenzivní prostředky k donucování. Ty nevyvolávají takové mezinárodní odsouzení, jako jsou výše zmíněné útoky na novináře (Levitsky a Way: 58)

Vláda také aktivně vystupovala proti konaným protestům. 6. března roku 2005 se v Istanbulu uskutečnila mírová demonstrace International Women's Day. Demonstrace byla rozehnána policejními složkami, které před očima televizních kameramanů využily fyzické násilí na účastnících. Premiér Erdoğan se následně vyjádřil, že ženy vyvolaly násilný konflikt, nikoliv policie. Rovněž podotkl, že se demonstrace konala dva dny před oficiálním Mezinárodním dnem žen a plyne z toho pouze pokus o provokaci (Patton 2007: 340). V roce 2007 se na náměstí Taksim v Istanbulu uskutečnil protest proti prezidentskému kandidátovi vybraným AKP. Protestující vinili uchazeče Abdullaha Güla (tehdejšího ministra zahraničí) z napojení na islámskou agendu, někteří vyzívali i premiéra Erdoğan k rezignaci. Demonstrace se účastnilo asi milion lidí. Policejní složky využily vodní dělo i slzný plyn na rozehánání davů a na místě zatkly přibližně 600 účastníků (The Gurdian 2007). Během roku 2007 policie zasáhla celkem na 13 demonstracích, na kterých bylo zraněno 84 jedinců (İnsan Hakları Derneği 2007). Vládní zásahy proti demonstracím, na kterých jsou zraněni protestující, mají vliv na občanskou

²⁹ Konkrétně se zaměřoval na svobodu projevu v otázkách Arménie a Kypru (Reporters Without Borders 2004)

³⁰ Vysoké pokuty a odnětí svobody (Reporters Without Borders 2004).

aktivitu. Kritika strany AKP a jejich předních představitelů (Erdoğana a Güla) je dle jednání ze strany turecké vlády nepřipustná, což je charakteristické pro soutěživé autoritářské režimy, ve kterých jsou porušována občanská práva za využití násilí vůči protestujícím.

V totožném roce byl zakázán časopis, který vydal článek o plánovaných vojenských převratech v roce 2004, které se neuskutečnily z různých důvodů (Christensen 2010: 178). Rok 2007 byl označován za nejhorší situaci v oblasti lidských práv od vlády AKP (Nationalia 2008). Systém trestního soudnictví byl v Turecku ovlivňován zájmy státu a neexistoval zde nezávislý orgán, který by porušování lidských práv státními zástupci posoudil (Amnesty International 2007). Dle Asociace lidských práv v Turecku³¹ bylo v roce 2007 zabito 34 osob a 27 bylo zraněno vládními složkami³². Mučení a týrání bylo také jednou z aktivit, které se hojně využívalo. Příkladem 234 lidí bylo mučeno během vazby a 184 mimo oficiální zadržovací místo. Situace se zhoršila i s omezováním svobody projevu, kdy v roce 2007 bylo provedeno 138 vyšetřování proti 558 osobám. Je evidováno i 105 útoků na politické strany, odbory a asociace ze strany policie, některé z nich byly dle soudního příkazu uzavřeny (İnsan Hakları Derneği 2007). Tyto příklady charakterizují další porušování občanských práv, které se vyskytují v soutěživých autoritářských režimech dle Levitského a Wayne (2010). Nejen, že vládní aktivity mají dopad na nezávislost médií, ale vláda útočí také na svobodu projevu, kdy jsou zatýkáni novináři. Dále turecká vláda pomocí policejních složek obtěžuje a uzavírá média, a to z politických důvodů.

Od nástupu AKP v roce 2002 byla strana zaměřená na zotavení z recese. Prosazovala liberální reformy, které byly potřebné k zahájení přístupových jednání o členství v EU. Mezinárodní konjunktura pomohla k rychlému ekonomickému odrazu a AKP se ukázala jako velmi úspěšná strana v rámci privatizace. Hlavním příjemcem těchto privatizací byla Dogan Media Group (DMG) (Kaya a Çakmur 2010: 531).

Dogan během let 2003–2007 rozvíjel dobrý obchodní vztah s vládou. To mělo za následek ovlivnění médií ve prospěch vlády. Doganská mediální skupina

³¹ http://www.ihd.org.tr/images/pdf/human_rights_violation_in_turkey_summary_table_of_2007.pdf

³² Policií, četnictvem či vesnickými dozorci (İnsan Hakları Derneği 2007).

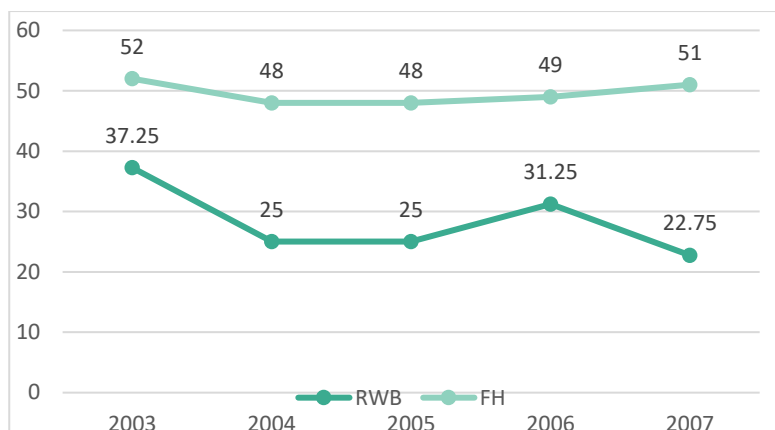
sestavovala pozitivní zprávy o AKP napříč všemi vlastněnými médii, které se vzájemně doplňovaly, a tím podporovaly její vládu. Novináři, kteří stranu a vládu kritizovali, byli buď propuštěni či jim vedení novin negativní kritiku nedovolilo publikovat. Dogan od vlády dostával příznivé obchodní podmínky. Příkladem může být možnost vlastnit celonárodní televizní kanál a více než jedny národní noviny. AKP zároveň umožnila Doganovi získat vládní nabídky, jako protislužbu za pozitivní prezentaci (Akser 2018: 88–89). Televizní kanály vlastněny businessmanem Doganem a jeho společností DMG měly 27,2% měsíční podíl publika během let 2004–05 a patřily mezi nejvíce populární televizní kanály v Turecku. Mezi nejvíce prodávaných top pět tištěných novin patřila *Posta*, *Hürriyet* a *Milliyet*, které vlastnil také DMG. Celkově DMG vlastnil 38 % novin na tureckém trhu, které patřily mezi velmi oblíbené (Christensen 2007: 188–189).

V grafu č. 2 jsou znázorněna hodnocení svobody médií Freedom House a Reporters Without Borders během let 2003 až 2007. Dle Indexu o svobodě informací vypracovaných od Reporters Without Borders³³, se Turecko nacházelo v roce 2003 na 37,25 stupni v tzv. „*problematické situaci*“. V roce 2007 se situace zlepšila a index klesl na 22,75 stupně a nacházel se v tzv. „*uspokojující situaci*“. Dle institutu Freedom House³⁴ se svoboda tisku v Turecku na počátku vládního období AKP nacházela na 52 stupni. První dva roky se svoboda médií zlepšovala, což se však změnilo v roce 2006, kdy se situace opět začala zhoršovat a v roce 2007 se hodnota nacházela na 51 stupni. Během celého prvního období byla média charakterizovaná jako částečně svobodná. Zlepšení situace svobody médií může být spojeno se snahou nové vlády získat důvěru mezi obyvateli.

Graf č. 2 - Svoboda tisku 2003–2007

³³ Index RWB se nachází na stupnici od 0 – 100, kdy čím vyšší číslo, tím menší svoboda informovanosti: 0 – 15 „*Dobrá situace*“, 15,01 – 25 „*Uspokojující situace*“, 25,01 – 35 „*Problematická situace*“, 35,01 – 55 „*Obtížná situace*“ a 55,01 – 100 „*Velmi vážná situace*“ (Reporters Without Borders 2020).

³⁴ Freedom House z metodologického hlediska dělí svobodu médií do tří sektorů, opět platí pravidlo, čím vyšší číslo, tím horší situace ve svobodě médií: 0 – 30 „*Svobodná*“, 31 – 60 „*Částečně svobodná*“ a 61 – 100 „*Nesvobodná*“ (Freedom House 2020b).

Zdroj: The World Bank 2020; Freedom House 2020a

3.4. Prezidentské volby 2007

Sedmileté funkční období prezidenta Sezera končilo 16. května 2007. Turecký parlament byl povinen zvolit nástupce do tohoto data. S volbami v roce 2002 dosáhla AKP většiny v parlamentu, nikoliv však dvoutřetinové většiny potřebné ke zvolení nového prezidenta. Sekularistický Sezer (bývalý člen ústavního soudu), často vetoval návrhy AKP, kvůli střetu se zájmy státu, proto pro stranu bylo důležité vybrat loajálního prezidenta (Migdalovitz 2007: 1). Nejdříve existovaly úvahy o kandidatuře Erdoğan, ten však učinil strategický krok, kvůli možným spekulacím ohledně osobního profitu (Çarkoğlu 2009: 508) tak v dubnu premiér Erdoğan navrhl Abdullaha Güla (tehdejšího ministra zahraničních věcí). Gül byl vnímán jako méně konfliktní, díky vyjednávání přístupových rozhovorů s EU. Opozice se obávala, že po zvolení Güla prezidentem bude AKP ovládat parlament, vládu i prezidentský mandát, ve kterém viděla možné ohrožení tradice sekularizovaného státu (Migdalovitz 2007:2; Balkır 2007: 415).

Jelikož turecký politický systém neměl institucionální kontroly, jako je existence senátu, prezident a ústavní soud měli rozšířené pravomoci a někteří členové ústavního soudu byli jmenováni právě prezidentem, což by znamenalo koncentraci moci v rukou AKP. Někteří členové parlamentu se rozhodli bojkotovat prezidentské volby (Balkır 2007: 415). Pro zvolení kandidáta v prvním kole bylo zapotřebí 367 z 550 hlasů, jelikož AKP měla dohromady 353 mandátů a Gül obdržel 357 mandátů z 361 přítomných poslanců, volba nemohla být platná.

Opoziční strana CHP argumentovala tím, že zde nebylo přítomno potřebných 367 poslanců, aby volba proběhla a požádala Ústavní soud o zrušení hlasování. Ten dal 1. května za pravdu CHP a reakcí Erdoğanova bylo vyzvání k předčasným volbám a zároveň ke změně ústavy (viz kapitola 2.3) (Migdalovitz 2007: 3). Předčasné volby do parlamentu byly vypsané na 22. července 2007 (Balkır 2007: 416).

3.5. Parlamentní volby 2007

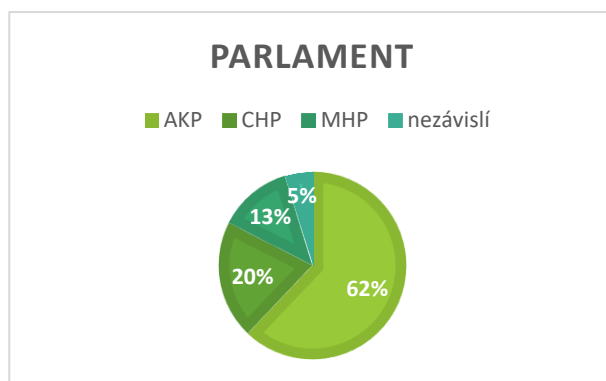
Strana AKP opakovala svůj triumf a vyhrála i v parlamentních volbách konaných 22. července 2007. Oproti předchozím parlamentním volbám strana získala o více než 10 % více hlasů a celkově obdržela 341 mandátů. Druhá skončila strana CHP, která si polepšila o pouhé jedno procento a získala 112 křesel. Do parlamentu se také dostala strana MHP, která v předchozím období nepřekročila volební klausuli a po těchto volbách byla zastoupena 70 mandáty. Zbýlých 26 poslanců byli nezávislí kandidáti³⁵. V komparaci s předchozími volbami se do tureckého parlamentu dostal navíc jeden politický subjekt.

Tabulka č. 2 – Výsledky tureckých parlamentních voleb 2007

	Politická strana	Procent	Mandát
1.	AKP	46,58	341
2.	CHP	20,88	112
3.	MHP	14,27	70
4.	Nezávislí	7,4	26

Zdroj Nejvyšší volební rada – YSK 2007

Graf č. 3 – Rozložení parlamentu po volbách 2007

³⁵ Nezávislí kandidáti byli převážně Kurdi (Polat 2009:141).

Zdroj Nejvyšší volební rada – YSK 2007

Dle OSCE měli ve volbách všichni kandidáti dostatek příležitostí oslovit voliče, převážně pomocí médií. Zřízení a vysílání rozhlasových stanic a televizních kanálů mělo za úkol regulovat vysílání v průběhu kampaně. Vysílání rovněž vyžadovalo rovnost příležitostí pro politické strany a nezaujaté pokrytí. Zároveň se požadovalo, aby každá strana mohla bezplatně vysílat v rádiu a televizi. Zakázány byly placené reklamy během volebního období. OSCE však obdržela obvinění, že některá média požadovala platby. 12 národních televizních kanálů mělo nevyvážené a neobjektivní zpravodajství či vysílaly politické reklamy. Příkladem veřejnoprávní vysílač TRT poskytl straně AKP 40 % celkového pokrytí, opozici věnoval pouze 23 % (OSCE 2007 14–18). Soukromá média věnovala AKP 61 % svého času, včetně dlouhého rozhovoru s Erdoğanem, v komparaci s hlavní opoziční stranou, která obdržela 5 % celkového vysílání (OSCE 2007: 19). Volby nemohly být spravedlivé, protože během jejich konání byl zaznamenán nerovný přístup k médiím mezi opozicí a vládní stranou. AKP měla procentuálně daleko vyšší vysílací pokrytí, a to ve státních i soukromých médiích, což je jedním ze znaků nerovného hracího pole v soutěživých autoritářských režimech dle autorů tohoto konceptu.

3.6. Závěr období 2003–2007

První monitorované období nelze označit autoritářským režimem, protože se v Turecku konaly národní volby a vítězná strana ve volbách nepřekročila 70 procentní hranici, která tento režim charakterizuje, jak je uvedeno v kapitole 1.4. Nicméně analyzované období od nástupu AKP do parlamentu v roce 2003 do roku 2007 vykazuje atributy nerovného hracího pole, nespravedlivých voleb, ale i porušování občanských práv. Strana AKP po dobu vlády spolupracovala s mediální skupinou Dogan, která pokrývá přes 30 % televizního vysílání v rámci republiky a vlastní troje z pěti nejprodávanějších tištěných novin. AKP pomocí kooperace měla daleko větší možnost reprezentace během volební kampaně, ale i pozitivní reprezentace vlády a strany během celé monitorované éry, ve které se nepublikovala její negativní kritika. Omezována během této doby byla v Turecku i lidská práva a svobody. Vláda násilně potlačovala protesty policejními složkami,

které byly zaměřeny nejen proti ní. Docházelo ke zraněním demonstrujících. Dále zrušila nakladatelství za jejich politické názory a vinila a věznila novináře. Z těchto a výše uvedených důvodů lze konstatovat, že Turecká republika byla během prvního období vlády AKP v letech 2003–2007 soutěživým autoritářským režimem.

4. Období 2008–2011

4.2. Omezování osobních svobod a nerovné hrací pole

V roce 2008 se odehrála politická krize, která byla vyvolána „šátkem“. Erdoğan na tiskové konferenci v Madridu uvedl, že zákaz nošení šátku na univerzitách by měl být zrušen. Prohlášení bylo silně kritizováno opoziční stranou CHP, ale překvapením bylo, že druhá opoziční strana MHP Erdoğanova slova podpořila a ústavní změna byla schválena Parlamentem. CHP společně s nezávislými kandidáty se obrátili na Ústavní soud, kvůli rozporu s článkem 2 ústavy o sekularismu (viz kapitola 2.3) (Özbudun a Genckaya 2009 :107). Ústavní soud přezkoumal podstatu novely a zjistil, že je v rozporu s ústavou. Soud také zvažoval uzavření strany AKP, kvůli proti-sekulární činnosti, včetně Erdoğan a Güla, kteří systematicky podkopávali podstatu republiky. Pro zákaz AKP hlasovalo 6 z 11 soudců, nicméně pro zrušení činnosti strany bylo zapotřebí minimálně 7 hlasů. Ústavní soud se shodl na trestním stíhání z důvodu proti sekulárních aktivit a udělil AKP vysokou peněžitou pokutu. Nezrušení strany AKP Ústavní soud argumentoval činností strany, která posílila možnost členství v EU (Shambayati a Sütçü 2012: 117–118). Evropská Unie a Rada Evropy se vyjádřily, že zavření AKP by porušilo svobodu projevu a právo na politickou účast, což by bylo ranou pro demokracii (Human Right Watch 2008).

Ústavní reformy v roce 2010 znamenaly důležitý krok pro konsolidaci moci AKP. Změny, které referendum přineslo, rozdělily monopol sekularistických soudců (zahrnuje Ústavní soud, tak orgán Vrchních soudců a státních zástupců), který vykonával kontrolu nad konzervativní politikou AKP. Události přinesly soudům více pluralismu a reprezentace, čímž oslabily jejich kontrolu nad vládou stranou. Dále změny zúžily oblast vojenských imunit a výsad. Vojenské soudy soudily zločiny spáchané vojenským personálem. Tyto pravomoci byly převedeny na civilní soudy, které mohly soudit rychleji velké množství aktivních i vysloužilých vojenských důstojníků v případě pokusu o vojenský převrat. Obě tyto ústavní změny znamenaly oslabení kontrolní moci nad vládou, se kterými se snížila šance napadnout vládu armádou či soudem (Özbudun 2014: 156).

Ve stejném roce se také zpolitizovaly daňové audity. Povaha podnikatelských vztahů s daňovými úřady se odvíjela od jejich vztahů s vládou.

Daňové úřady trestaly ekonomické elity, které kriticky vystupovaly proti vládnoucí straně AKP. Na rozdíl od subjektů napojených na vládu, ke kterým byly shovívavé. Příkladem může být zrušení dluhu³⁶ pro-AKP obchodníky, které bylo provedeno Ústřední radou. Vysoce postavení byrokraté v této radě byli dosazeni vládou (Esen a Gumuscu 2017a: 10). Zpolitizované státní instituce jsou jedním z kritérií nerovného hracího pole kompetitivních autoritářských režimů.

Krise v roce 2008 měla dopad na reformu o ochraně lidských práv, která byla pozastavena kvůli tomuto incidentu a lidská práva byla nadále v Turecku narušována. Omezení svobody projevu přetrvávalo a státní zástupci používali k trestnímu stíhání protiteroristickou legislativu a zákony o tisku. Pomocí těchto dvou zákonů byly vyšetřovány stovky novinářů, akademiků, obránců lidských práv, ale i spisovatelů, vydavatelů a úředníků kurdských stran. V některých případech byli odsouzeni, a to na podnět vlády (Human Right Watch 2008). Vláda také jako v předchozím období narušovala demonstrace i přesto, že svoboda shromažďování je deklarována ústavou. V březnu 2008 se konal kurdský festival, na kterém bylo zraněno mnoho účastníků. Více než 100 lidí bylo zatčeno a dokonce 2 lidé zemřeli na následky zasažení policejní kulkou. Následný May Day Protest konaný v ten samý rok byl přerušen policií, která při protestu zakročila a zatkla více než 500 lidí (Freedom House 2009: 737). O rok později bylo rozehnáno celkem 23 společenských aktivit³⁷, při kterých bylo zraněno speciálními útočnými složkami 565 účastníků (İnsan Hakları Derneği 2009). Na začátku stejného roku a v červenci byli zajati údajní členové Ergenekon³⁸. Zatčení se týkala novinářů, ale i vojenských důstojníků³⁹, kteří byli obviněni ze spiknutí, za účelem vyprovokování vojenského převratu, kterému v říjnu 2008 čelilo 86 osob. Reakce kritiků na tento krok se týkala zneužití pravomocí vlády k potrestání svých odpůrců (Freedom House 2009: 735). Zatčena byla i prominentní členka kurdské demokratické sociální strany Leyla Zana. Tomu předcházelo zatčení 50 členů této strany za kurdské aktivity (Freedom House 2009: 735). Dle Levitského a Waye (2010) kompetitivní

³⁶ Dluh v hodnotě 1 miliarda USD, což se rovná daním, které odevzdá 4 miliony pracovníků s minimální mzdou (Esen a Gumuscu 2017: 10).

³⁷ Demonstrace, festivaly, koncerty ale i fotografická exhibice (İnsan Hakları Derneği 2009).

³⁸ Ergenekon je údajná obrovská organizace, která zasahuje prakticky do všech aspektů tureckého života se snahou destabilizovat a ve finále svrhnout vládu AKP. Kromě teroristických útoků spolupracuje s tureckým podsvětím a každou militantní skupinu v posledních 20 letech (zahrnuje stranu PKK) (Jenkins 2009)

³⁹ Mezi kterými se nacházeli i generálové (Bardakçı 2013: 6).

autoritářské režimy hojně využívají legální cestu k obtěžování nejen novinářů, které jsou viditelné v případě tureckého režimu. Tyto aktivity měly dopad na nezávislost tureckých médií. Časté v těchto režimech je i potlačování demonstrací, a v případě Turecka i společenských aktivit, během kterých došlo i k úmrtí účastníků.

I přesto, že v roce 2009 Premiér R. T. Erdoğan zpečetil odlišnost od ostatních vlád iniciativou tzv. „kurdské otevírání“⁴⁰, (Kaválek, Šmíd 2018: 7), kurdská sociálně demokratická strana byla zakázána v jednomyslném hlasování tureckým Ústavním soudem v prosinci roku 2009. Důvodem k zrušení strany byly teroristické aktivity, které narušovaly nedělitelnou integritu homogenního tureckého státu. Strana se tak stala 27. politickým uskupením, které bylo zakázáno Ústavním soudem (Celep 2012: 371). Pokračovalo také zatýkání kurdských novinářů. Příkladem může být velmi zvláštní případ Vedata Kursuna (editor kurdského deníku), který byl odsouzen na 166 let ve vězení za 103 teroristických propagand v roce 2010 (Human Right Watch 2011). Státní složky neupustily ani od aktivit, které byly v rozporu s lidskými právy. V roce 2009 bylo mučeno 305 lidí ve vazbě. Dalších 358 jedinců bylo mučeno mimo oficiální místo zadržení (İnsan Hakları Derneği 2009). Mučení policejními složkami pokračovalo i v roce 2010. Příkladem může být smrt Murata Konuse, který zemřel na následky krvácení do mozku poté, co odešel z policejní stanice, na kterou, dle videozáznamu z kamery, přišel v dobrém zdravotním stavu (Amnesty International 2011). O rok dříve strážci vesnic, ochranky a speciální jednotky dohromady zabili 97 lidí (İnsan Hakları Derneği 2009). Turecko v tomto období využívalo i rozsáhlé cenzury na internetových sítích, některé z nich pro politické a arbitrární důvody. Soud v roce 2008 omezil přístup k několika webům včetně YouTube⁴¹ (Human Right Watch 2008). O rok později bylo zablokováno přibližně 3700 sítí, v roce 2010 více než 5000 webových stránek (Reporters Without Borders 2011). Uzavřeny byly i tři televizní kanály, 11 novinových kanceláří a 2 rádiové stanice (İnsan Hakları Derneği 2009).

⁴⁰ Součástí toho bylo založení první oficiální kurdské televizní stanice, přejmenování měst a vesnic na původní kurdské názvy a na soukromích školách bylo možné zvolit kurdské kurzy (Cooney, 2013: 9–10).

⁴¹ Webový portál YouTube byl zablokován kvůli videu o prvním tureckém prezidentovi, které bylo urážlivé. Tento krok byl kritizován i tureckým prezidentem Gülem na Twitteru. Portál byl spuštěn v roce 2010 poté, co uživatel video odstranil (Reuters 2010).

V roce 2008 byla uvalena pokuta⁴² od ministerstva financí na Dogan Media Group. Mediální korporace byla obviněna z ohrožování Erdoğan a odposlouchávání politiků. Podle stoupců premiéra (které premiér popřel), Dogan začal publikovat zprávy, které spojovaly AKP s charitativní organizací Light House v Německu. Vůdci této organizace byli stíháni za zpronevěru peněz a podvody. Na základě obžaloby tato organizace spolupracovala i s tureckým Kanálem 7 a Radou pro média s cílem získat finance⁴³ na politické aktivity AKP ze zahraničí. Soud se konal v září 2008, ten samý měsíc dostal DMG pokutu pomocí daňových zákonů (Silverman 2014: 150–151). DMG byl nucen prodat noviny *Milliyet* a *Vatan*⁴⁴, aby byl schopen zaplatit daně, čímž se výrazně oslabila jeho moc. Dalším mocným médiem v Turecku byl Sabah-ATV, který byl prodán společnosti Çalık Holding vlastněnou premiérovým zetěm⁴⁵. Každá holdingová společnost, která měla zájem o turecký mediální sektor, profitovala ze státních zakázek a měla dobrý vztah s vládou. Příkladem může být Demirören Group, která postavila nákupní centrum v Istanbulu. Demirören Group koupila nejprodávanější značku novin *Milliyet* od DMG na doporučení premiéra. Tímto způsobem se podařilo Erdoğanovi rozdělit dvě největší média v Turecku a kontrolovat je (Freedom House). Vlády v soutěživých autoritarismech hojně využívají neformálních institucí, jako jsou daňové úřady, které jsou důležité z hlediska maskování. Ty jsou pak obtížně rozeznatelné pro mezinárodní pozorovatele, na rozdíl od formální cenzury tisku. Využití neformálních institucí zároveň zachovává formální strukturu demokracie (Levitsky a Way: 27–28).

Graf č. 4 ukazuje svobodu tisku v Turecku. Dle reportérů bez hranic se svoboda tisku v roce 2008 nacházela na 38,25 stupni. O rok později byl index vyšší a situace se zhoršila a Turecko spadalo dle klasifikace RWB do „*Obtížné situace*“. Data pro rok 2010 a rok 2011 nejsou dostupná, můžeme však předpokládat díky roku 2012, který je v grafu uveden pro orientaci, že se situace v těchto letech nacházela přibližně na stejné úrovni. Situace se také zhoršovala dle indexu Freedom House, který, podobně jako index RWB, stoupal. V roce 2011 byla

⁴² 3,2 bilionů USD (Silverman 2014: 150).

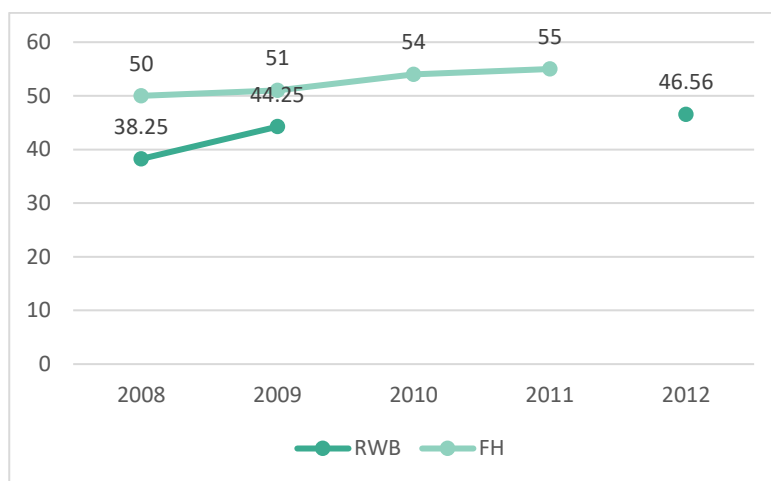
⁴³ Desítky milionů dolarů (Freedom House).

⁴⁴ Noviny byly koupeny Demirören Group (Freedom House)

⁴⁵ Editoři *Sabah* se po nákupu přeměrovali na podporu vlády, předtím se jednalo o středo-levé noviny (Freedom House).

situace stále charakterizována jako částečně svobodná. Nicméně od hranice třetí kategorie turecká média dělilo pouze pět bodů. Z dat uvedených v grafu je patrné, že turecká média podléhala velkému omezování ze strany vlády a situace se během monitorovaného období každý rok zhoršovala.

Graf č. 4 – Svoboda tisku 2008–2011

Zdroj: The World Bank 2020; Freedom House 2020a

4.3. Parlamentní volby 2011

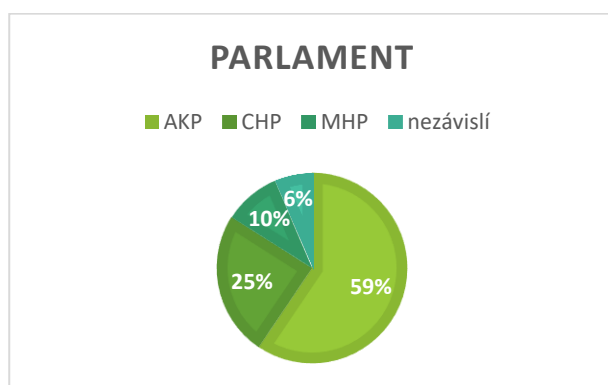
V tabulce č. 3 jsou znázorněny národní volby do tureckého parlamentu 12. června 2011, které opět ovládla strana AKP a vyhrála s 49,8 % podporou voličů. Na druhé příčce se umístila hlavní opoziční strana CHP, která si od předchozích voleb polepšila téměř o 5 % a obsadila 135 křesel v parlamentu. O jedno procento klesl zisk straně MHP, která dosáhla 13 % a ztratila 17 mandátů v porovnání s rokem 2007. Nezávislí kandidáti na politické straně získali 35 mandátů, což je o 9 více než v předchozích volbách. Zbylé kandidující strany dosáhly zanedbatelných výsledků v těchto volbách.

Tabulka č. 3 – Výsledky tureckých parlamentních voleb 2011

	Politická strana	Procent	Mandát
1.	AKP	49,8	327
2.	CHP	25,98	135
3.	MHP	13,0	53
4.	Nezávislí	6,6	35

Zdroj: Nejvyšší volební rada – YSK 2011

Graf č. 5. – Rozložení parlamentu po volbách 2011

Zdroj: Nejvyšší volební rada – YSK 2011

Volební kampaň konaná před volbami byla doprovázená negativními a agresivními počiny, jakými byly: verbální útoky a videa mířená na média, kandidáty i podporovatele kampaní. Deset členů opoziční strany MHP kvůli projevům bylo nuceno rezignovat. Během kampaně bylo zadrženo mnoho prokurských aktivistů, kteří pomáhali s kampaní nezávislým kurdským kandidátům, čímž bylo skrytě bráněno volební kampani (OSCE 2011: 15–16). V Istanbulu byl napaden jeden nezávislý kandidát, který nahlásil, že policie neučinila žádné kroky na jeho obranu. Pozitivní na těchto volbách bylo, že kampaň mohla být vedena i v jiném než tureckém jazyce (PACE 2011).

OSCE byla znepokojena s kontrolou vlády nad vlivnými médii, a finančním tlakem vyvíjeným na některá média pomocí nadměrných pokut. Novináři čelili pomluvám, ale i autocenzuře ze strachu z následků (OSCE 2011: 19). Zároveň vládní strana měla větší možnost v prezentaci v médiích než opozice. Nezávislí kandidáti neměli žádný nárok na bezplatný čas ve státních médiích poslední týden před volbami, kterému se dostalo stranám v parlamentu (PACE 2011).

YSK, která dohlížela na konání voleb a vyřizovala stížnosti, nebyla dle OSCE transparentní, nejen, že odmítla přijmout stížnosti, ale také nikdo nesměl být přítomen během slyšení. Den před volbami YSK obdržela přes 170 stížností, které se týkaly registrace nezávislých kandidátů a stran, vytváření komisí, seznamu voličů atd., (OSCE 2011: 20 – 21). Zamítnuta byla i registrace 12 nezávislých kandidátů, kteří byli v minulosti odsouzeni za teroristické činnosti (PACE 2011).

Politické strany na volebních lístcích mohly mít logo strany a zároveň byly vytištěny velkým písmem, na rozdíl od nezávislých kandidátů, kteří neměli možnost loga a jejich jména byla vytištěná velmi malým písmem, které bylo obtížné přečíst i s velmi dobrým zrakem, což zpochybňuje rovnost příležitostí mezi účastníky (OSCE 2011: 25). Po volbách bylo zaznamenáno, že kandidát i přes výhru byl vyškrtnut zpětně z volebního seznamu, kvůli tomu, že byl ve vazbě. Jeho mandát obdržel kandidát AKP, který měl druhý nejvyšší počet hlasů (OSCE 2011: 26).

Z výše uvedených informací je zřejmé, že volby nebyly spravedlivé ani v tomto období. Volby byly prováděny nerovným hracím polem, kde vládní strana měla převahu prezentace v soukromých i státních médiích. Průběh voleb vykazuje i nerovný přístup ke zdrojům, kdy nezávislí kandidáti neměli možnost bezplatného vystoupení ve státní televizi. Vyskytovaly se zde i formální překážky podporované vládou, jako zatýkání kurdských aktivistů, což zabránilo řádné volební kampani nezávislým kurdským kandidátům. Turecké parlamentní volby v roce 2011 naplňují atributy nespravedlivých voleb v soutěživých autoritářských režimech, dle konceptu Levitského a Waye (2010).

4.4 Závěr období 2008–2011

V analyzovaném období 2008 až 2011 strana čelila uzavření Ústavním soudem kvůli anti-sekularismu. V této etapě byla patrná také korupce a kontrola mediální sféry stranou. Toto období nelze označit za plné autoritářství, jelikož se konaly volby a strana AKP v těchto volbách nezískala potřebných sedmdesát procent.

Viditelné jsou však všechny znaky soutěživého autoritářského režimu. Během druhé vlády Strany práva a spravedlnosti byla zaznamenána zhoršení, a to převážně v otázkách svobody tisku dle indexu Reporters Without Borders i institutu Freedom House. Vláda zároveň využila daňový zákon na potrestání DMG, která přestala prezentovat pozitivní zprávy o AKP a Premiérovi Erdoğanovi. Tento případ znázorňuje nerovné hrací pole. Volby, které se konaly v roce 2011, nelze označit za spravedlivé, neboť během nich byl zajat přední nezávislý kandidát. Porušena byly také občanská práva. Novináři, aktivisti v oblasti lidských práv i politici byli vězněni za své názory. Existovala zde cenzura médií a byla ukončena

činnost různých novin i rádií. Demonstrace byly potlačovány policií, při kterých byly účastníci nejen zatýkáni, fyzicky napadáni, ale byly zaznamenány i případy úmrtí způsobené policejními složkami. Na základě těchto a výše uvedených příkladů můžeme monitorované období 2008 až 2011 označit za kompetitivní autoritářství Levitského a Wayne.

5. Období 2012–2015

5.2. Omezování osobních svobod a nerovné hrací pole

V roce 2013 se odehrála krize, kdy orgán Vrchních soudců a státních zástupců byl obviněn z korupce včetně čtyř vládních ministrů, jejich příbuzných a některých byrokratů. Vláda to automaticky popsala jako spiknutí proti ní a uložila příslušníkům policie, kteří byli zapojeni do vyšetřování trestných činů, okamžité podání informací ohledně probíhajícího vyšetřování správním orgánům. To umožnilo vládě učinit nezbytná opatření, jako byla změna policisty⁴⁶. Někteří členové tohoto orgánu protestovali vůči nařízení vlády. Erdoğan je obvinil a řekl, že kdyby měl tu moc, postavil by je před soud. Na základě toho byl vyhotoven nový zákon na posílení pravomocí ministra spravedlnosti⁴⁷, který mohl jmenovat členy této komory. Pomocí tohoto zákona se vyměnili zkorumpovaní soudci (byli přemístěni na méně nápadné místo) za soudce, kteří sympatizovali s vládou (Özbudun 2015: 46–47). Šetření ohledně korupce bylo ukončeno v říjnu roku 2014. Vláda uvedla, že za tím stojí vlivný duchovní představitel Fethullah Gülen a podporovatelé, které má v řadách orgánu Vrchních soudců a státních zástupců (Amnesty International 2014/2015) Druhým výsledkem tohoto zákona bylo ukončení funkce generálního tajemníka, inspektorů rady soudců, předsedy dozorčí rady a místopředsedů atd. Toto poskytlo ministerstvu spravedlnosti téměř neomezenou reorganizaci ve zkorumpovaném orgánu (vyjma členů, jejichž postavení bylo definováno ústavou). I přes zrušení zákona Ústavním soudem neexistovala možnost vrátit místa propuštěným, jelikož rozhodnutí Ústavního soudu nemá zpětné pravomoci (Özbudun 2015: 47).

V roce 2012 byla vydaná legislativa, která omezovala autonomii soudu při provádění auditů. Ústavní soud tyto právní předpisy zrušil půl roku poté, nicméně Účetní dvůr nebyl schopen provést audit veřejné instituce za poslední dva roky a nemohl tak učinit ani další tři roky kvůli změně, která osvobodila státní instituce od poskytování podrobností o účtech (Freedom House). Ústřední rada pro rekongiliace odepsala dlužnou částku 300 milionů USD společnosti Cengiz

⁴⁶ Policisté a státní zástupci, kteří na případu pracovali byli vyloučeni z vyšetřování a dostali jiné povinnosti (Amnesty international 2014/2015).

⁴⁷ Zákon byl později zrušen Ústavním soudem, nicméně před zrušením proběhly potřebné výměnné operace (Özbudun 2015: 47).

Holding. Majitel holdingu v minulosti obdržel lukrativní nabídky od vlády a byl hlavním akcionářem mediální společnosti ATV a deníku Sabah (Esen a Gumuscu 2017a: 10). AKP také pronikla do životů běžných občanů. Pomocí regulačních agentur vláda zablokovala Youtube a Twitter v prosinci 2013. Tyto sociální sítě byly zakázány až do komunálních voleb konaných v půlce roku 2014, pomocí kterých vláda zbavila občany projevu v době těchto krizí. Kontrola vlády byla rozšířena v únoru 2014 pomocí změny zákona o internetu. Tím si vláda zajistila dohled nad telekomunikačním úřadem a omezila soudní kontrolu nad jeho rozhodnutím. Jenom v roce 2015 bylo zablokováno přes 50 tisíc webových stránek (Esen a Gumuscu 2017a: 12). Cenzura či omezení vysílání je jedním z dalších znaků, jak omezit občanská práva v hybridních režimech. Odměna soukromým médiím za použití úřadů narušuje jejich nestrannost. Prezentuje to také skutečnost, že instituce v Turecku jsou zpolitizované, a to je jedním ze znaků nerovného hracího pole.

Důležitým mezníkem v oblasti lidských práv byl rok 2013. Vláda zahájila „*Mírový proces*“ s Kurdy, který se měl skládat ze tří fází⁴⁸ (Uzun 2014: 32). AKP nepodnikla dostatečné kroky k těmto fázím a opět došlo k násilným konfliktům a demonstracím, při kterých zemřeli dva demonstranti (Tank 2013: 8). V roce 2014 vláda přijala právní úpravu, která poskytovala imunitu státním úředníkům, zapojených do jednání. Tato imunita se však nevztahovala na kurdské aktéry. Po parlamentních volbách byl „*Mírový proces*“ ukončen, protože byl závislý na volební popularitě. Jakmile AKP nedosáhla plánované většiny, Erdoğan jednání ukončil (Hakyemez 2017: 4–7).

Během tohoto období byl odsouhlasen zákon, pomocí kterého personál Národní zpravodajské agentury bude imunní proti žalobě, která se vztahuje na omezování lidských práv, pokud sama agentura nepovolí stíhání. Zpravodajský personál nebude odpovědný za závažné porušování lidských práv (zahrnuje mučení), jestliže k němu dojde v průběhu plnění povinností (Human Rights Watch 2014: 4).

⁴⁸ 1. implementace praktických mechanismů a oboustranné příměří, 2. ústavní a právní změny ohledně kurdské otázky, 3. tzv. „normalizace“ propuštění kurdských vězňů a politiků (Uzun 2014: 32).

Násilné vládní útoky pokračovaly proti demonstrantům, kteří nesouhlasili s vládní stranou AKP i v tomto období a občanská práva byla porušována. V květnu roku 2013 se uskutečnil environmentální protest proti plánům na zničení Gezi Park. Proti tomuto protestu zasáhly policejní složky vodními děly a slzným plynem. Během několika hodin se na sociálních sítích v celém světě rozšířily fotografie nadměrného využití sil policií na protestujících. Druhý den ráno proběhla demonstrace na náměstí Taksim v Istanbulu, která byla zaměřená proti vládě a straně AKP. I tato demonstrace byla rozehnána policií opět s využitím vodních děl a slzného plynu (Yardimci-Geyikçi 2014: 445). Během dvou týdnů se do této demonstrace zapojilo více než 3,5 milionů protestujících ve více než 5,5 tisících protestech⁴⁹. Dle ministra vnitra bylo do protestů zapojeno 80 z 81 měst v zemi. Erdoğan se o demonstracích vyjádřil jako o mezinárodním spiknutí a pokusu o jeho svržení, do kterého se zapojili interní zrádci a externí spolupracovníci (Onbaşı 2016: 2–3). Během protestů bylo zraněno více než 8000 účastníků, 43 vážně, 11 zemřelo, z toho 5 bylo zabito (DW 2016). Policisté, kteří využili násilí na účastnících a některým způsobili zranění s následkem smrti, vyvázli z této události téměř beztrestně. Což byl jasně viditelný problém se zajišťováním spravedlnosti pro oběti ze strany státních úředníků, kteří tímto stylem vytvářeli „*kulturu beztrestnosti*“. Příkladem může být i rok 2012, kdy letectvo zasáhlo pomocí bombardování 34 chlapců a mužů kurdského původu. Státní zástupce rozhodl pro nestíhání letců ani státního úředníka za toto bombardování (Human Rights Watch 2014: 4).

Na Gezi park protestu se ukázalo, jak velký vliv má AKP na média. Příkladem může být Dogan Media Group, který během protestů vysílal dokumentární pořad o tučňácích⁵⁰. Některá média později začala vysílat informace o protestech, jiná pro-vládní média pokračovala v potlačování zpráv o těchto událostech. Historický časopis NTV⁵¹ byl během protestů vypnut a jeho zaměstnanci poté, co připravili speciální číslo „*Gezi edition*“, byli propuštěni. Propuštěni byli také dva novináři veřejnoprávní televize TRT, kteří pomocí sociálních médií vyjádřili podporu protestu. Editori a novináři uvedli, že měli

⁴⁹ „vládo, rezignuj“ a „Tayyip, rezignuj“, byly nejvíce slyšené slogany během konajících protestů (Özen 2015: 11).

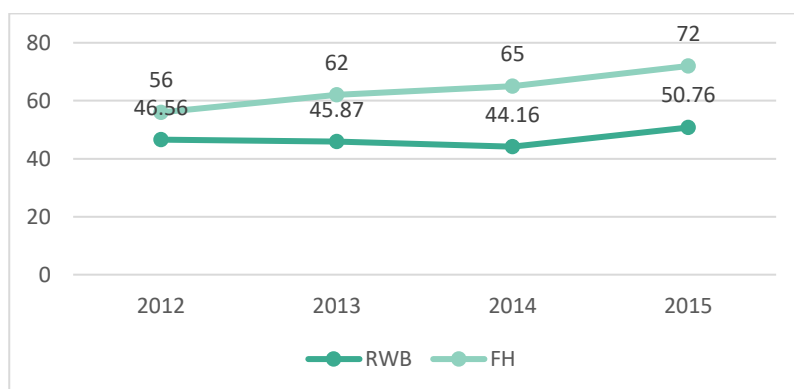
⁵⁰ Ti se během protestů staly symbolem zbabělosti médií (Freedom house).

⁵¹ Majitel tohoto televizního kanálu vyhrál v květnu státní zakázku na Istanbulský Galataport (Fredome House).

pravidelné telefonáty od vlády, aby někoho vyhodili či změnili příběh. Je obtížné stanovit počet novinářů⁵², kteří byli propuštěni po tomto protestu (opozice uvedla číslo 77, Turecká Unie žurnalistů 59, ...) (Freedom House). Dle CPJ⁵³ bylo během let 2012 až 2015 zavřeno 65 novinářů, z toho 59 kvůli nesouhlasu s vládou (CPJ 2020).

Situace svobody o informovanosti tisku se na začátku třetího vládního období nacházela na hodnotě 46,56. V průběhu se stav zhoršil a index se na konci vlády AKP nacházel na 50,76 stupni a země spadala dle klasifikace Reporters Without Borders do „*problematické situace*“. Turecko se v roce 2015 nacházelo na 149 příčce ze 180 monitorovaných zemí (Reporters Without Borders 2020). Svoboda tisku se výrazně zhoršila dle institutu Freedom House. Ta během druhého roku třetího vládního období AKP byla charakterizována jako nesvobodná, což je změna v porovnání s předchozími roky, kdy média byla částečně svobodná. Na konci roku 2015 se hodnota dostala na 72 stupeň. Zhoršení svobody médií může být spojeno s rozsáhlými protesty, které se konaly v roce 2013 a zákonem dohledu vlády nad telekomunikačním úřadem. Rok 2015 vykazuje nejhorší situaci od začátku vládního období strany AKP. Zhoršení svobody médií by mohlo být spojeno s nespokojeností lidu ohledně ekonomické situace v Turecku, kdy strana potřebovala omezit její kritiku k zajištění parlamentní většiny ve volbách.

Graf č. 6. – Svoboda tisku 2012–2013

Zdroj: The World Bank 2020; Freedom House 2020a

⁵² Esen a Gumuscu (2016) uvádí ve svém článku, že v roce 2013 bylo propuštěno 130 novinářů. Propouštění pokračovalo i další rok a číslo propuštěných žurnalistů stoupl na 339 (Esen Gumuscu 2016: 11).

⁵³ https://cpj.org/data/reports.php?status=Imprisoned&charges%5B%5D=Anti-state&cc_fips%5B%5D=TU&start_year=2012&end_year=2015&group_by=location

5.3. Prezidentské volby 2014

10. dubna 2014 se uskutečnily historicky první přímé volby prezidenta republiky, ve kterých kandidovali tři kandidáti. Tehdejší premiér R.T. Erdoğan zastupující AKP, S. Demirtaş za stranu HDP a E. Ihsanoğlu vybrán stranou CHP a MHP. Erdoğan vyhrál s 51,8% již v prvním kole, druhý skončil E. Ihsanoğlu s 38,4 % a na třetím místě s nejnižším počtem hlasů 9,8 % byl kandidující S. Demirtaş

Tabulka č. 4 – Prezidentské volby 2014

	Kandidát	Procent
1.	R.T. Erdoğan	51,8
2.	E. Ihsanoğlu	38,4
3.	S. Demirtaş	9,8

Zdroj: Nejvyšší volební rada – 2014

Kampaně vedené Erdoğanem byly rozsáhlé a kombinované s oficiálními vládními událostmi. Na rozdíl od ostatních kandidátů, kteří měli omezenou možnost viditelnosti. Voleb se nemohli zúčastnit studenti vojenských škol, vojáci a vězni (ti co se dopustili úmyslných zločinů). Byly podány stížnosti na upřednostňování Erdoğanova ve státní televizi TRT. OSCE vyjádřila také obavy ohledně zasahování politických aktérů do redakční svobody, což vedlo k cenzuře nezávislé žurnalistiky a omezené kritice vůči Erdoğanovi (OSCE 2014: 1 – 7). Turecká státní tisková agentura projevila zaujatost vůči kandidátovi AKP, kdy generální ředitel oznámil Erdoğanovo vítězství i přesto, že bylo sečteno méně než 25% hlasů (Çalışkan 2018: 13). Prezidentské volby postrádaly charakter spravedlivých voleb, kdy je zde viditelný především nerovný přístup k médiím i jednání premiéra ve svůj vlastní prospěch. Nebylo zde tedy rovné hrací pole mezi opozicí a vládou, které je příznačné pro nespravedlivé volby dle námi vybraného konceptu.

5.4. Parlamentní volby 2015 – červen

Parlamentní volby v červnu roku 2015 přinesly velké překvapení. Strana AKP ztratila téměř 10 % oproti předchozím volbám. Hlavní opoziční strana CHP získala stejnou volební podporu. Polepšila si strana MHP od předchozích voleb a nově se do parlamentu dostala HDP (Halk Democratic Partisi – Demokratická lidová strana).

Tabulka č. 5 – Parlamentní volby 2015 – červen

	Politická strana	Procent	Mandát
1.	AKP	40,9	258
2.	CHP	25	132
3.	MHP	16,3	80
4.	HDP	13,3	80

Zdroj: Nejvyšší volební rada – YSK 2015

Výsledek ukázal, že popularita strany AKP je narušena. Za prvé se zhoršila ekonomická situace a vláda nepřijala žádné opatření k nápravě. Za druhé AKP ztratila křesla v kurdských oblastech, ze kterých převzala voliče HDP⁵⁴. A za třetí strana ztratila voliče kvůli „mírovým rozhovorům“ s PKK (Sayarı 2016:2)

Důležité je, že žádná strana nezískala většinu a byla zde nutnost vytvoření vládní koalice, protože menšinové vlády nemají v Turecku tradici. Existovalo zde šest teoreticky možných koalic, ale žádná se neuskutečnila. Opoziční strany nebyly schopny zkoordinovat své strategie a Prezident Erdoğan tlačil na nové volby (Sayarı 2016: 3). Koaliční vyjednávání bylo vedeno v době teroristických útoků ISIS, které si vyžádaly ztráty na civilních obětech⁵⁵. Kvůli těmto okolnostem byly stanovené nové volby na 1. listopadu 2015 (Bardakçı 2016: 12–13).

U parlamentních voleb v červnu 2015 jsou zřejmá vážná porušení pravidel a snaha o ovlivnění voleb. Různé politické strany i nezávislí kandidáti zpochybnili výsledky v různých úrovních, všechny však byly zamítnuty. Volby byly zveřejněny dříve než ve 21:00, což je v rozporu se zákonem o volebním ustanovení. Prezident Erdoğan hrál aktivní roli ve volební kampani, přitom dle ústavy má povinnost být nestranný. Tři z pěti sledovaných médií včetně veřejnoprávní televize TRT

⁵⁴ Tato strana zastupuje převážně kurdské voliče (Kemahlioğlu 2015: 446).

⁵⁵ Bylo zraněno více než 400 jedinců a více než 100 zemřelo (Bardakçı 2016: 13).

upřednostňovaly vládnoucí stranu, která pokryla většinu placené reklamy a velká část pokrytí připadla prezidentovi ve prospěch vládní strany (OSCE 2015a: 1 – 2).

5.5. Parlamentní volby 2015 – listopad

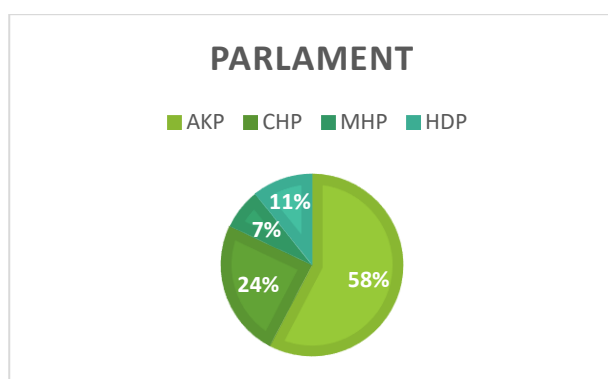
Po neschopnosti opozice, ale i strany AKP sestavit vládní koalici, se uskutečnily předčasné volby na národní úrovni 1. listopadu tohoto roku. V tabulce č. 5. jsou zaznamenány výsledky parlamentních voleb včetně mandátů, které strany obdržely. V těchto volbách vyhrála strana AKP s téměř 50 %, která si během půl roku byla schopna zajistit více voličů a získat o deset procent více hlasů. Voliče za tuto krátkou dobu ztratila strana MHP a strana HDP. Hlavní opoziční strana CHP si zachovala stejnou voličskou základnu.

Tabulka č. 6 – Parlamentní volby 2015 – listopad

	Politická strana	Procent	Mandát
1.	AKP	49,5	317
2.	CHP	25,3	134
3.	MHP	11,9	40
4.	HDP ⁵⁶	10,8	59

Zdroj: Nejvyšší volební rada – YSK 2015

Graf č. 7. - Rozložení parlamentu po předčasných volbách 2015

(Zdroj: Nejvyšší volební rada – YSK 2015)

Nepokoje převážně na jihovýchodě země, spojené i s útoky na členy strany a jejich kanceláře, měly vliv na schopnost vést volnou kampaň napříč celou zemí. Svoboda médií, počet vyšetřovaných novinářů a uzavření některých sdělovacích

⁵⁶ Do strany HPD jsou započítáni i nezávislí kurdští kandidáti.

prostředků, limitovaly přístup voličů k pluralitním názorům. Strana HDP se v posledních dvou týdnech před volbami potýkala s útoky na členy strany i politické aktivisty, kteří byli s touto stranou spojeni. Strana HDP podala stížnost na volební proces, který nebyl spravedlivý ani svobodný, nicméně stížnost byla zamítnuta. Strany v těchto volbách zároveň musely zaplatit volební vklad, který se vrací pouze v případě zvolení do Parlamentu, což je v rozporu s mezinárodními osvědčenými postupy. Třem stranám bylo odepráno právo napadnout volby, přitom AKP podala stížnost na zrušení strany TURK, které bylo vyhověno. Odvolání k Ústavnímu soudu za porušení svobody shromažďování a práva byla zamítnuta z důvodu věci, která nepřísluší tomuto orgánu. OSCE obdrželo několik zpráv o zastrašování voličů a tlaku na hlasování. Členové CHP, HDP a MHP byli vyšetřováni kvůli pomluvám úřadů, včetně urážky prezidenta (OSCE 2015b: 1 – 13).

Řádné i předčasné parlamentní volby mají společné charakteristiky. Obdobně, jako v předchozích obdobích se zde nacházel nerovný přístup k médiím. Volby byly doprovázeny formálními překážkami, jako útoky na opoziční kandidáty i aktivisty, které byly pořádané vládou. Z těchto důvodů lze považovat i tyto volby za nespravedlivé.

5.6. Závěr období 2012 až 2015

V analyzovaném období 2012 až 2015 se konaly více než jedny parlamentní volby, ve kterých žádná strana nezískala více než sedmdesát procent hlasů a nelze tedy označit rok 2012–2015 za plné autoritářství, jak je stanoveno v kapitole 1.4.

V tomto období vláda AKP a později prezident Erdoğan upevňovali svou moc pomocí změn, kterými byly: pro vládní soudci, média, která se bojí prezentovat skutečnosti i policejní složky, které potlačují svobodu projevu. Prezident Erdoğan jednal protiprávně během parlamentních voleb a porušil Ústavu, neboť má být nestranný. Během průběhu voleb se objevily útoky na členy opozičních stran a byli vyšetřováni za urážku prezidenta. Během těchto let je vidět i zhoršení svobody tisku dle mezinárodních institucí Freedom House a Reporters Without Borders. Lidská práva byla také porušována a byl zde i nerovný přístup

k médiím. Monitorované období 2012 až 2015 můžeme dle výše popsaných skutečností označit za soutěživé autoritářství Levitského a Wayne (2010).

6. Období 2016–2019

6.2. Omezování osobních svobod a nerovné hrací pole

Krátce po desáté hodině večerní 15. července 2016 se uskutečnil pokus o vojenský puč. Pučisté zablokovali dva mosty přes Bospor a unesli nejvyšší představitele armády. Došlo také k leteckým útokům na parlament, prezidentský palác apod. O půlnoci se pučisté dostali do budovy státní televize TRT a donutili reportéra přečíst prohlášení o vojenském převratu. Prezident Erdoğan, který byl zrovna na dovolené, pomocí FaceTime prostřednictvím CNNTürk vyzval všechny, kteří ho podporují, o převzetí ulic. Netrvalo dlouho a vláda získala opět kontrolu. Během této noci se počet obětí vyšplhal na 249 a přes 2000 lidí bylo zraněno. Prezident Erdoğan okamžitě za strůjce tohoto pokusu o převrat označil Fethullaha Gülena⁵⁷ a jeho následovníky (Taş 2018: 4–5). 21. července, šest dní po nezdařeném vojenském převratu, byl vyhlášen stav nouze, který byl prodloužen šestkrát, a to pokaždé o tři měsíce (Çalışkan 2018: 22).

Jeden z důvodů, proč puč nemohl dopadnout „pozitivně“ je, že zde nebyla podpora ze strany lidu, opozice ani podpora mediální, které jsou nutnou podmínkou. Současně Erdoğanovi příznivci v ulicích blokovali přístup organizátorům. Po pokusu o převrat došlo k hromadnému zatýkání v ozbrojených silách, převážně generálů a admirálů (Esen, Gumuscu 2017b: 59 – 63). Pokus o vojenský převrat měl bezprostřední vliv na mediální sféru. Díky nouzovému stavu vláda převzala kontrolu nad některými médii a některá zablokovala. Bylo ukončeno více než 150 medií⁵⁸, což benátská komise označila jako „*masovou likvidaci médií*“. Přibližně 150 novinářů bylo vězněno a zbylá většina medií byla vnímána jako spojující se s vládou (OBSE 2017a: 2). 2700 mediálních pracovníků bylo nuceno ukončit svoji činnost. Vláda využívala z velké části protiteroristických zákonů i urážek na cti k věznění novinářů. Převážně Kurdští novináři čelili překážkám při předávání zpráv⁵⁹. Minimálně jeden novinář zemřel. Některým novinářům bylo zakázáno opustit zemi a některým z nich byly zrušeny

⁵⁷ Erdoğan s Gullenem měli přátelský vztah od počátku 21. století. Tato harmonie byla narušena v roce 2010, který byl spojen s ústavními změnami, které změnili povahu armády a soudnictví. Od této doby se přátelství mezi Gullenem a Erdoğanem přeměnilo na obrovský boj. Od té doby Gullen stojí za všemi spiknutími proti vládě a hlavě státu (Taş 2018: 5).

⁵⁸ Noviny, televizní a rozhlasové stanice, časopisy, nakladatelství, weby i agentury (OBSE 2017a: 2).

⁵⁹ Pomocí fyzického násilí, vyhrožování v rámci protiteroristického opatření.

pasové doklady. AKP využila ekonomické i inženýrské páky ke změnám ve vlastnictví médií. Současně právní a regulační změny umožňovaly orgánům kontrolu nad internetovou službou⁶⁰ v rámci národní bezpečnosti (Freedom house 2017). Tyto kroky vyústily v rozsáhlou autocenzuru (OSCE 2017b: 16). Kritická média měla odepřený přístup k informacím a událostem z politických důvodů, a to především na kongresy a schůze strany AKP, ale i na tiskové konference a zahraniční návštěvy. Po pokusu o převrat cenzura dosáhla bezprecedentní úrovně, hlavně v kurdské oblasti. Například v září a říjnu 2016 byl pozastaven veškerý přístup k internetu, jako reakce na protesty proti zadržení kurdských úředníků. Na konci roku 2016 bylo zablokováno přes 115 000 webových stránek v celém Turecku (Freedom House 2017).

Vláda odepřela i přístup právníků k zadrženým obviněným na základě pokusu o vojenský převrat. Stížnostmi na špatné zacházení během vyšetřování se státní zástupci aktivně nezabývali a většina z nich byla ignorována. Byl unesen i muž, který byl držen 42 dnů na tajném místě, během kterých byl mučen. Tato fakta naznačují, že se stal obětí nuceného zmizení, přinejmenším se souhlasem státních zástupců, a tento případ nebyl ojedinělý. Bylo zaznamenáno asi šest takových případů, kdy jeden muž byl zadržen dokonce na dva měsíce. Ve všech případech měli jejich příbuzní problém s podáním formální stížnosti příslušným úřadům (Human Rights Watch 2016). Stav nouze umožnil vládě potrestat politický dissent. Prvním útokem AKP byla strana HDP. Během devíti měsíců bylo zatčeno přes 2000 členů této strany, dva předsedové, 83 starostů a 11 členů parlamentu (Çalışkan 2018: 22). Jeden z nejvýznamnějších tureckých politiků S. Demirtaş, který kandidoval v roce 2014 na post prezidenta za stranu HDP, byl zajat o obviněn z „terorismu“. Bude-li shledán vinným, hrozí mu až 142 let vězení. Začátkem srpna roku 2019 soud rozhodl, že by měl být vyšetřován na svobodě v průběhu procesu. Státní zástupci však zahájili nová vyšetřování, včetně dalších členů strany a zažádali o opětovné zatčení (Aljazeera 2020).

Z výše popsaných informací je patrné obrovské zhoršení v porovnání s předchozím obdobím, a to v oblasti porušování občanských svobod. Turecká vláda, pod záminkou využití situace ohledně vojenského puče, útočila na svobodu

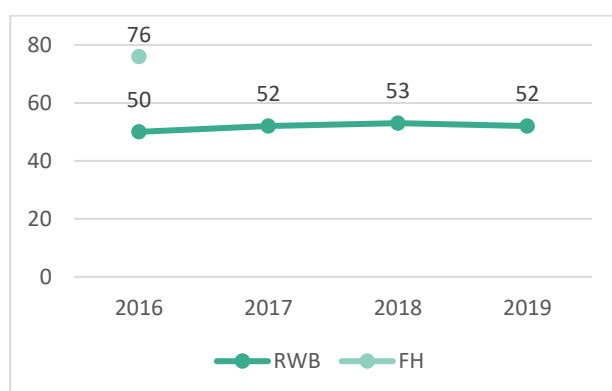
⁶⁰ Ta byla několikrát omezena, či přerušena (Freedom House 2017).

projevu novinářů, pracovníků i jedinců. Média, která nebyla zavřena, ztratila nezávislost a vláda tlačila na propuštění novinářů. K věznění žurnalistů bylo nadále využíváno zákonů o terorismu či urážce na cti. Všechna omezení uskutečněná během let 2016 až 2018 naplňují atributy porušování občanských svobod v hybridním režimu Levitského a Waye (2010).

V roce 2016 prošel parlamentem také návrh reformy soudnictví, který umožnil straně AKP nahradit většinu soudců v Národní volební radě YSK (Freedom House 2019), což je jasný prvek nerovného hracího pole, kdy se i tato instituce zpolitizovala a dostala pod absolutní kontrolu režimu.

V grafu č. 8 je viditelné i zhoršení situace svobody tisku dle indexu vypracovaným Reporters Without Borders. Turecko se v roce 2018 nacházelo na 157 příčce, což je o 8 pozic horší umístění než v roce 2015. V grafu je zaznamenáno také hodnocení Freedom House pro rok 2016. Zbylé roky v grafu nejsou zaznamenány, protože byla změněna metodologie institutu. Dle Freedom House se stav svobody tisku opět zhoršil a Turecká média i v tomto roce spadají do nesvobodných. Dle vývoje v mediální oblasti po roce 2016 popsaném výše, můžeme předpokládat zhoršení či obdobné hodnocení v letech 2017 až 2019, což zároveň ukazuje i index Reportérů bez hranic.

Graf č. 8 – Svoboda tisku 2016–2019

Zdroj: The World Bank 2020; Freedom House 2020a.

I přes ukončení stavu nouze 18. července 2018, kterému vypršela platnost, Turecký parlament adaptoval zákony, které obsahují podobná opatření jako

v nouzovém stavu. Zákon obsahuje omezení základních svobod⁶¹, propuštění státních zaměstnanců včetně soudců a rozšiřování pravomocí vlády na provincie. Od října stejného roku byly také vyloučeny občanské a společenské organizace⁶² z legislativního konzultačního procesu v parlamentních výborech (European Commission 2019: 4).

6.3. Referendum 2017

Změna Ústavy byla dlouho diskutována. V roce 2011 se parlamentní strany shodly na 60 nových článcích a vytvořily ústavní komisi. Strany pracovaly na změně Ústavy i po volbách v roce 2015, ale v roce 2016 byla komise zrušena, protože kategoricky odmítla zavedení prezidentského systému podporovaným vládní stranou. AKP si poté navrhla vlastní změny ústavy, kterou podpořila strana MHP s podmínkou, že nezmění první 4 články turecké ústavy. Změny Erdoğanovi pomohly k neomezené moci. Celkem se návrh týkal 72 článků (Esen a Gumuscu 2017c: 3–4). Příkladem: Prezident jmenuje a odvolává své ministry (počet není definován) i vysoké úředníky bez souhlasu parlamentu; Prezident může vydávat příkazy – vytvářet nová ministerstva, organizace místní správy, atd.; Vojenské soudy jsou zrušeny; Prezident může být zvolen potřetí, jsou-li konány předčasné parlamentní volby během jeho druhého funkčního období; Prezident může vyhlásit nouzový stav na šest měsíců bez souhlasu kabinetu; Exekutivní a legislativní složky moci jsou odděleny a prezident je hlavou jak státu, tak exekutivy s tím, že je zrušena funkce předsedy vlády; Prezident navrhuje rozpočet a může rozpustit parlament; Prezident a parlament jmenují členy rady soudců a státních zástupců (Reuters 2018; Esen a Gumuscu 2017c: 4).

Referendum o změnách ústavy bylo konáno 17. března roku 2017. Změnilo povahu systému z parlamentní republiky na prezidentský systém a konalo se v nerovném hracím poli, kdy strany neměly rovný přístup k příležitostem. Voliči nebyli dostatečně informováni o významu a změnách, které referendum přinese. (OSCE 2017: 1–2) Kampaně „*ANO*“, do které patřily strany AKP a MHP, byla podporována prezidentem. V kampani „*NE*“ byly opoziční strany CHP a HDP. Byla zde znepokojení ohledně rovnosti v příležitosti v kampani s možným

⁶¹ Zahrnující svobodu sdružování (European Commission 2019: 4).

⁶² Ty byly uzavřeny ve stavu nouze a byl zkonfiskován jejich majetek (European Commission 2019: 4).

zneužitím administrativních zdrojů. Účastníci jednání OBSE zároveň podotkli, že kampaň byla konána v atmosféře strachu, která mohla mít dopad na svobodu shromažďování i svobodu projevu. Zároveň legislativa neumožňovala účinné monitorování mezinárodních a občanských pozorovatelů ve všech fázích volebního procesu (OSCE 2017a: 2). Referenda se nemohlo zúčastnit nejméně 570 000 občanů, protože nebyli způsobilí k hlasování⁶³, což je nepřiměřené a v rozporu s mezinárodními závazky. Někteří voliči nebyli schopni hlasovat, protože museli uprchnout ze svého bydliště. Zároveň před volebními místnostmi byly rozmístěny bezpečnostní složky, které identifikovaly voliče, případně mohly zatknout hledané osoby, což mělo efekt na volební účast. V rámci referenda měla být zajištěna volná a rovná účast, nicméně kampaně se mohlo účastnit pouze 10 z 92 stran⁶⁴ (OSCE 2017b: 8 – 10). Erdoğan v referendu porušil ústavu, měl být nestranný, nicméně se stal tváří „ANO“ a podporoval ústavní změny (Çalışkan 2018: 26). Kampaň „NE“ byla ochromena z důvodu, že spousta členů strany HDP byla ve vězení. Ti, kteří kampaň vedli, čelili fyzickým útokům a jejich svoboda byla značně omezena. Velká část z nich byla zatčena, nejčastěji na základě urážky prezidenta. Propagátoři kampaně „NE“ čelili problémům s pronájmy prostorů a jejich úřady byly rušeny. Plakáty, brožury a další předměty kampaně HDP byly zakázány, kvůli podpoře terorismu. Zároveň Erdoğan přirovnal kampaň „NE“ k přívržencům pučistů a sympatizantům s teroristy (OSCE 2017b: 13 – 14). Byl zde problém i s hlasovacími lístky, hlasovací lístky bez razítek byly neplatné. Nicméně tato informace byla sdělena volební komisi až po započítání spousty hlasů. Což podkopalo nezávislost voleb a měly by být neplatné, nicméně žádné nové přepočítání hlasů se nekonalo. 16. dubna byly oznámeny předběžné výsledky ve prospěch „ANO“, bez jakýchkoliv podrobných informací. Detailní informace a konečné výsledky byly vyhlášeny o 11 dní déle (OSCE 2017b: 21). Téměř ve 2400 urnách bylo více volebních lístků, než je počet voličů (Çalışkan 2018: 25). Po referendu byly podány stížnosti občanskými i profesními sdruženími proti výsledku voleb, současně byla podána dvě trestní oznámení proti členům volební komise a úřadům, které pochybily hlavně při počítání neidentifikovatelných hlasů. Tři strany se odvolaly a

⁶³ Vojáci, vojenští studenti, ti co vykonávají odnětí svobody za úmyslné trestné činy (OSCE 2017b: 1).

⁶⁴ Někteří i přes registraci nebyly registrovány, jiné poskytly „nepravdivé informace“, zároveň strana musí být registrovaná u Nejvyššího soudu a musí mít organizační strukturu ve více než polovině provincií (OSCE 2017b: 10).

byla zde i online petice s téměř 500 000 podpisy. Nejvyšší volební rada všechny stížnosti zamítla. Úředníci veřejně odradili opoziční strany od zpochybnění výsledků voleb a varovali i soudy, aby nepřevzaly pravomoc nad těmito případy (OSCE 2017b: 22).

Dle výše zmíněných informací je očividné, že volby byly doprovázeny podvody a manipulacemi. Prezident, který má být nestranný, využil svého postavení k ovlivnění voličů. Nacházelo se zde i zastrašování voličů, a to pomocí rozmístěných jednotek před volebními místnostmi. Zakázána byla také kampaň kurdské strany HDP, včetně věznění politických představitelů této strany. Referendum bylo konáno ve výjimečném stavu, během kterého bylo omezeno shromažďování a byla limitována občanská práva. Na základě těchto skutečností lze konstatovat, že konání referenda naplňuje všechny znaky nespravedlivých voleb, jako je tomu v hybridních režimech.

6.4. Prezidentské a parlamentní volby 2018

24. července 2018 se uskutečnily o osmnáct měsíců dříve předčasné parlamentní a prezidentské volby, na základě rozhodnutí prezidenta republiky. Důvodem byla inaugurace nového systému, která zajistí efektivní rozhodování v těžkých časech. Turecká ekonomika se propadala, měna oslabovala, rostl počet nezaměstnanosti a velký počet syrských uprchlíků začal narušovat popularitu vlády (Esen a Yardimci-Geyikçi 2019: 1).

V tabulce č. 1. jsou zaznamenány volební výsledky parlamentních voleb roku 2018, ve kterých vyhrála strana AKP s 42,56 % hlasy. Druhá skončila hlavní opoziční strana CHP. Třetí místo obsadila HDP, následovala ji strana MHP, která získala 11,10 % hlasů. Poslední strana, která překročila volební klausuli, je nová strana IYI parti.

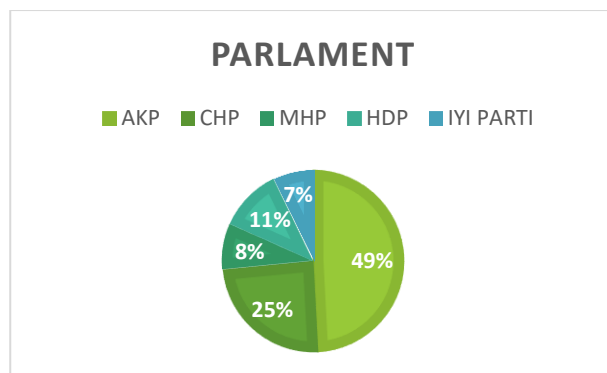
Tabulka č. 7 – Parlamentní volby 2018

	Politická strana	Procent	Mandát
1.	AKP	42,56	295
2.	CHP	22,65	146
3.	HDP	11,70	67
4.	MHP	11,10	49

5.	IYI PARTI	9,96	43
-----------	------------------	-------------	-----------

Zdroj: Nejvyšší volební rada – YSK 2018

Graf č. 7 - Rozložení parlamentu po volbách 2018

(Zdroj: Nejvyšší volební rada – YSK 2018)

V prezidentských volbách vyhrál Stávající prezident R. T. Erdoğan s 52,59 % hlasů. Druhý skončil hlavní opoziční kandidát M. İnce s 30,64 % podporou. 8,40 % hlasů získal S. Demirtaş, kandidát strany HDP a poslední uchazečka o prezidentský post M. Akşener získala 7,29 % hlasů za stranu IYI.

Tabulka č. 8 – Prezidentské volby⁶⁵

	Kandidát	Procent
1.	R.T. Erdoğan	52,59
2.	M. İnce	30,64
3.	S. Demirtaş	8,40
4.	M. Akşener	7,29

Zdroj: Nejvyšší volební rada – YSK 2018

Jednalo se o první konané volby po Ústavních změnách v roce 2017, v systému s rozsáhlými prezidentskými pravomocemi, ve kterém byl omezený parlamentní dohled a snížená nezávislost soudů. Strana AKP i Prezident Erdoğan využili výhodu, kterou měli v mediálním pokrytí, jak státních, tak soukromých médií. V rámci stavu nouze byly omezeny základní svobody (shromažďování i projev). Nejvyšší volební rada nepřijala nezbytná nařízení a její nařízení nebyla

⁶⁵ Ve volbách kandidovalo celkem 6 kandidátů. Dva zbylí kandidáti nejsou uvedeni, jelikož nedostali ani 1 % hlasů.

v souladu s právními předpisy. Výběr předsedů komise nebyl proveden loterií, jak stanovuje zákon. Během kampaní došlo k řadě útoků, převážně na stranu HDP. Zároveň prezidentský kandidát HDP byl během voleb ve vazbě a nemohl tak vést kampaň. Financování kampaně bylo netransparentní. Během voleb probíhala autocenzura a nouzový stav byl použit k limitování médií, což omezuje pluralismus názorů. Celkové mediální pokrytí bylo nevyvážené a byl propagován úřadující prezident. Opoziční kandidáti byli prezentováni jen negativně, a to jak u státní televize, tak v soukromých médiích. Sčítání voleb doprovázely podvody (OSCE 2018: 1–25).

Prezidentské i parlamentní volby v roce 2018 vykazují obdobné znaky porušování spravedlnosti voleb, jako tomu bylo v referendu roku 2017. Na základě výše uvedených informací je možné uvést, že volby v roce 2018 naplnily kritéria nespravedlivých voleb dle Levitského a Wayne (2010).

6.5. Události v roce 2019

Pokus o vojenský převrat v roce 2016 zasahoval i do roku 2019. Občanská skupina právníků v dubnu roku 2019 uvedla, že 1546 advokátů bylo stíháno, z nichž 274 bylo odsouzeno za spolupráci s teroristickou organizací. Právníci, kteří vykonávali své povolání a pomáhali řešit trestné činy svých klientů, byli bez důkazu spojeni se stejným trestným činem jako osoba, kterou zastupovali (Human Rights Watch 2019).

I přes ukončený nouzový stav v červenci 2018 pokračovaly zásahy vlády proti opozici. Ve věznicích byli drženi tisíce lidí bez jakéhokoliv důkazu o spáchání zločinu. Novináři, zastánci lidských práv a političtí aktivisté čelili obvinění z trestné činnosti. V únoru 2019 zmizelo šest mužů obviněných z napojení na hnutí Gülena, kteří se po devíti měsících znovu objevili v zajetí policie. Muži neprozradili, co se s nimi dělo během jejich zmizení (Ahval 2020). Press Freedom Index se v roce 2019 nacházel na 52,81 stupni dle Reporters Without Borders a Turecko se nadále nachází na 157⁶⁶ příčce ve svobodě tisku ze všech 180 monitorovaných zemí (Reporters Without Borders 2020). Dle CJP bylo

⁶⁶ Na stejné pozici jako v roce 2018

v tomto roce uvězněno 5 proti vládních žurnalistů (CJP 2020). Během celého roku pokračovalo stíhání a obtěžování opozičních politiků. Canan Kaftancıoğlu, istanbulská předsedkyně za CHP, byla odsouzena v září za propagaci terorismu a urážku prezidenta Erdoğana (Freedom House 2019).

Pozitivní událostí byly komunální volby, ve kterých vyhrála ve dvou největších městech Turecka, v Istanbulu i Ankaře, opoziční strana CHP. Nejvyšší volební rada, která je pod absolutní kontrolou AKP, nařídila nové konání voleb. I po opětovném hlasování vyhrála opoziční strana (Freedom House 2019). V tureckých komunálních volbách měla vládnoucí strana obrovskou výhodu pomocí státních i soukromých médií. Nejvyšší volební rada po volbách některé starosty a členy obecních rad na jihovýchodě Turecka vyřadila za neschopnost převzít úřad i přesto, že jejich kandidátky byly před volbami platné. Před volbami probíhalo zatýkání a odvolávání místních politiků, na jejichž místa byli jmenováni „vhodní“ správci (European Commission 2019: 5).

V roce 2019 Turecký režim pokračoval v omezování občanských svobod. Zhoršila se také svoboda médií dle Reporters Without Borders v porovnáním s rokem 2018, kdy situace je velmi komplikovaná nejen pro žurnalisty. Z komunálních voleb je viditelné napojení institucí na režim i volební manipulace. I přesto, že režim přitvrzuje, je očividné, že občané se situací v Turecku nesouhlasí a opozice posiluje, což potvrdilo vítězství CHP ve dvou největších městech během komunálních voleb.

6.6. Závěr období 2016–2019

V letech 2016–2019 Erdoğan upevnil svou moc pomocí referenda, ke kterému mu dopomohla nacionalistická strana MHP a stal se téměř neodvolatelný. Prezidentovy pravomoci sahají ke všem veřejným orgánům, do kterých dosazuje většinu důležitých postů. Prezident byl mnohokrát během této doby v rozporu s Ústavou. Zřetelná byla i Erdoğanova kontrola soudnictví a státních aparátů, díky které dokázal odstranit spoustu nevhodných aktérů a ovlivnit nejen volby. Čtvrté vládní období AKP však nelze označit autoritářským režimem, protože se zde konaly volby a kandidát nezískal přes sedmdesát procent.

V monitorované periodě se uskutečnil pokus o vojenský převrat, což umožnilo straně AKP a prezidentovi Erdoğanovi perzekuovat opoziční kandidáty, novináře i jedince ve vyhlášeném stavu nouze, pod záminkou vojenského převratu. Jedinci i politici byli vězněni, mučeni (se souhlasem státních zástupců), unášeni a vyšetřováni na základě zjišťování informací souvisejícími s nezdařilým vojenským převratem. Ve vězení se ocitl rekordní počet novinářů a vláda zlikvidovala přes 150 médií. Ani jedny konané volby nenaplnily parametry spravedlivých voleb, neboť během nich byli zajati přední političtí kandidáti a napadán disent. Volby byly doprovázeny manipulacemi. Od neúspěšného vojenského puče byl aktivní zákaz shromažďování, a to i během volebních kampaní. Tento zákaz byl platný i v roce 2019, i přesto, že byl ukončen stav nouze. Parlament hned po ukončení výjimečného stavu přijal legislativní úpravy, které systému dávají podobnou charakteristiku. V průběhu těchto let se zde nachází ukázkové nevyrovnané hrací pole a extrémní porušování občanských svobod. Čtvrté vládní období strany AKP naplňuje všechny parametry stanovené Levitským a Weyem (2010) pro označení tureckého režimu soutěživým autoritářstvím.

8. Komparace monitorovaných období

Níže zpracovaná tabulka komparuje jednotlivá období vlády strany AKP a později prezidenta Erdoğan. V tabulce jsou uvedeny indikátory kompetitivního autoritářství autorů Levitského a Waye (2010) včetně monitorovaných období, ve kterém je vždy uvedeno, zdali bylo zaznamenáno během zkoumané doby ono kritérium. Vyskytovala-li se v období daná podmínka, je uvedeno písmeno A, nenacházela-li se, je znázorněno písmeno N. Je také početně zaznamenáno, kolik A/N se v dané době nacházelo.

V prvním období byla nejméně zasažená aréna nespravedlivých voleb. Volby sice byly nespravedlivé, ale byly zaznamenány pouze dvě podmínky, a to nerovný přístup k médiím a násilí proti kandidátům. Dogan Media Group, která pokrývala více než 30 % mediálního prostoru a budovala dobrý vztah s vládou, získávala benefity a značně podporovala stranu AKP, nejen při volební kampani. Obdobně na tom byla i celostátní média, která dávala větší prostor vládní straně v porovnání s opozicí. Tato skutečnost zároveň naplňuje některé podmínky nerovného hracího pole. Dle indexů FH a RWB je patrné, že turecké sdělovací prostředky čelily určitým omezením, na které dopláceli primárně novináři, kteří byli viněni z terorismu. Aktivisté v oblasti lidských práv se potýkali s podobnými skutečnostmi ze strany vlády, a to převážně v oblasti minoritních otázek. Svoboda slova zde byla značně omezována. Nejvíce indikátorů bylo zaznamenáno právě v otázkách občanských svobod spojených s represemi ze strany státu. I přes výše zmíněné omezování, první vládní období strany AKP vykazuje nejnižší naplnění stanovených indikátorů.

Tabulka č. 9. – Srovnání jednotlivých období

Kritéria soutěživého autoritářství Levitského a Waye (2010):	Zkoumané období			
	2003 – 2007	2008 – 2011	2012 – 2015	2016 – 2019
1. Nespravedlivé volby				
2. Porušování občanský práva				
3. Nerovné hrací pole				
1. Alespoň jeden přední kandidát je vězněn	N	A	A	A
1. Vážné manipulace s listinami voličů	N	N	N	A
1. Zastrahování voličů/zamezování volby	N	N	A	A
1. Manipulace s volebními lístky	N	A	N	A
1. Padělání výsledků	N	N	A	A
1. Násilí proti aktivistům, kandidátům	A	A	A	A
1. Zneužití zákona o shromáždění	N	N	N	A
1. Vláda je jednostranná ve svůj prospěch	N	N	N	A

1. Nerovný přístup k médiím	A	A	A	A
1. Nerovný přístup ke zdrojům	N	N	A	A
2. Cenzura, omezení vysílání	A	A	A	A
2. Legální omezení vládou	A	A	A	A
2. Odměna či potrestání soukromá média	A	A	A	A
2. Hrozby útoky na majetek a osoby	N	A	A	A
2. Vládní nátlak na propuštění novinářů	N	N	N	A
2. Konfiskace, ničení majetku	N	A	A	A
2. Zavření, pozastavení, zabavení prostoru	N	A	A	A
2. Odnětí svobody, vražda novináře či editora	A	A	A	A
2. Pokuty na poškození médií	N	A	A	A
2. Zásah policie na občanská sdružení a opozice	A	A	A	A
2. Represivní zákony potlačující svobodu slova	A	A	A	A
2. Zatýkání, zadržování z politických důvodů	A	A	A	A
2. Legální útoky, odstrašení jedinců za kritiku	N	A	A	A
2. Represe veřejného sdružování za kritiku	A	A	A	A
2. Útok na úřad, infrastrukturu za kritiku	N	N	A	A
2. Odnětí svobody politika či občanského lídra	A	A	A	A
2. Ochromování mainstreamové pol. organizace	N	A	A	A
2. Pozastavení zák. občanských a pol. Práv (Stav nouze)	N	N	A	A
2. Potlačování občanských skupin pomocí fyz. útoků	A	A	A	A
3. Státní instituce jsou zpolitizovány	A	A	A	A
3. Státní média jsou zaujatá ve prospěch vlády	A	A	A	A
3. Soukromá média spolupracují s vládou	A	A	A	A
3. Manipulace dluhy za účelem autocenzury	N	A	A	A
3. korupce ze strany vlády	A	A	A	A
3. Vláda využívá státní zdroje a zaměstnance	N	A	A	A
3. Vláda zamezuje přístup financování, který omezuje opozici soutěžit	N	N	N	N
Celkem ANO	16	26	30	35
Celkem NE	20	10	6	1

(Zdroj: Autorka s využitím Levitsky a Way 2010).

V druhé monitorované době se situace zhoršila, a to především ve volební oblasti. Objevila se zde manipulace s kandidátními listinami, kdy vítězný kandidát byl zpětně vyškrtnut po volbách a mandát, který měl získat, obdržel člen AKP. Zároveň zde nebyla rovnost v kandidátních listinách. Bylo zakázáno logo nezávislým kandidátům a jejich jména byla vytištěna výrazně menší velikostí, což snižovalo jejich šanci. Byly také vězněni političtí kandidáti, a to především kurdské strany. Více indikátorů bylo zaznamenáno i v porušování občanských práv. Mnozí aktivisti, kteří spolupracovali s nezávislými kurdskými kandidáty, byli zadrženi. Dále byli obviněni novináři i editoři za použití protiteroristické legislativy. Zemřeli také dva kurdští účastníci festivalu na následky policejního zásahu. Zhoršení svobody médií v tomto období zaznamenaly i nezávislé instituce Freedom House a Reportéři bez hranic. Došlo i k rozšíření cenzury na internetu.

V nerovném hracím poli byly využity manipulace s dluhy. Dogan Media Group, která podala negativní informace o vládní straně, byla nucena prodat některé tištěné noviny, aby zaplatila dluh, který jí byl vystaven ve stejný měsíc jako prezentované negativní zprávy. Strana využila i finanční úřad k odpuštění dluhů firmám, které mají s vládou pozitivní vztah.

Rok 2012 až 2015 je charakteristický podobnými vládními činnostmi a nárůstem počtu indikátorů. Ke změně došlo převážně v otázce svobody médií. Institut Freedom House od roku 2013 značí tisk v Turecku jako nesvobodný. To bylo zapříčiněno nesouhlasem lidu s vládnoucí stranou, které vyvolaly protesty napříč celou zemí. Televizní stanice tyto protesty ignorovaly, buďto ze strachu z možných následků, či z napojení na stranu. Novináři státních i soukromých televizních stanic, kteří se k těmto protestům vyjádřili pozitivně, ztratili pracovní místo. Omezování občanských svobod se také zhoršilo, a to i za použití nové legislativy. Vláda v roce 2014 prosadila zákon imunity zpravodajského personálu v otázkách lidských práv. Během konaných voleb byla tradičně přítomna náklonost médií k vládní straně. Současně prezident Erdoğan, který má být nestranný, využíval své cesty k propagaci strany AKP. Poprvé bylo zaznamenáno v oblasti nespravedlivých voleb i zastrašování voličů a tlak na hlasování. Vyšetřování byli také kandidáti opozičních stran s využitím zákonů o urážce prezidenta či úřadů.

V posledním analyzovaném období jsou zaznamenány všechny znaky charakteristické pro nespravedlivé volby, porušování občanských práv a nerovné hracího pole, vyjma zamezování financování ze soukromého sektoru. Rok 2016–2019 je nejhorším sledovaným úsekem, ve kterém si Erdoğan definitivně upevnil svou moc. Ochrana občanských práv byla pozastavena nouzovým stavem, který byl přijat v polovině roku 2016. Tisíce novinářů byly propuštěny na nátlak vlády, která telefonicky diktovala podmínky tisku a mnoho z nich bylo uvězněno. Zakázáno bylo přes 150 médií a více než sto tisíc webových stránek bylo cenzurováno. Odepřen byl i přístup obhájcům k obviněným jedincům. Obviněn byl také přední kandidát opoziční strany HDP Demirtaş, který může čelit trestu odnětí svobody na 142 let. Spolu s ním byly zadrženy tisíce opozičních kandidátů. Volby doprovázely rozsáhlé manipulace s volebními lístky. Probíhalo zde i volební zastrašování, pomocí rozmístěných jednotek k identifikaci hledaných osob. Hrací

pole bylo nerovné, příkladem může být pouze negativní prezentování opozičních stran ve všech zbylých médiích i nezákonné vybrání předsedů do volebních komisí.

Každé monitorované období naplňuje znaky nerovného hracího pole mezi vládou a opozicí, omezování občanských práv a svobod i nespravedlivých voleb. Z výše uvedených je zřejmé, že se situace v Turecku pod vládou AKP a později prezidentem Erdoğanem zhoršuje a režim v posledních letech přitvrdil ve všech sférách. Situace pro opozici je v posledním období značně komplikovaná, neboť je hojně využíváno teroristické legislativy o urážce hlavy státu k odnětí svobody a znemožnění kandidatury. Soudní systém je kompletně zpolitizován, a i volební komise jsou pod vlivem prezidenta, které jednají v jeho zájmu. Svoboda slova je zde limitovaná a téměř všechna média jsou přímo, či nepřímo napojená na vládu. Nachází se zde i rozsáhlá cenzura internetu. Volby se postupně během vládních období proměnily a jsou kompletně nespravedlivé. Nachází se zde autocenzura nejen médií, ale i jednotlivců a státních zaměstnanců, kvůli strachu ze ztráty zaměstnání či odnětí svobody legální cestou.

Závěr

Bakalářská práce si kladla otázku, zdali je možné označit Turecký režim v roce 2003 až 2019 soutěživým autoritářským režimem dle konceptu Stevena Levitského a Lucana A. Wayne.

V práci byl stručně popsán vývoj a paradigma hybridních režimů, koncept soutěživého autoritářství a byla definována operacionalizace konceptu. Pro uvedení byla krátce popsána historie Turecké republiky a ústavně právní zakotvení systému. V analytické části byla posuzována kritéria, stanovená pro soutěživý autoritářský režim, a to za pomoci především akademických článků, reportů mezinárodních a neziskových organizací a zpráv z důvěryhodných médií.

Autorka postupovala dle operacionalizace a nejprve zjistila, zda je režim autoritářský. Naplnil-li režim kritéria voleb, ve kterých strana nepřekročila sedmdesáti procentní hranici, byla posuzována stanovená kritéria, tj. nerovné hrací pole, porušování občanských práv a nespravedlivé volby soutěživého autoritářství Levitského a Wayne (2010). V případě nesplnění těchto podmínek by se jednalo o demokratický režim.

Strana AKP si v prvním období začala podmiňovat nezávislé instituce pod záminkou ekonomické krize. Pomocí privatizace si strana zajistila spojení nejen v mediální aréně, se kterými začala spolupracovat. Přístupové rozhovory s Evropskou Unií pomohly odstranit vliv armády v politice. Ta do té doby zastávala roli nezávislého aktéra, který má chránit odkaz Kemala a kontrolovat vládu. V druhém analyzovaném období pokračovalo omezování kompetencí armády. AKP rozdělila i monopol soudní moci, čímž snížila možnou kontrolu vlády ze strany soudů. Strana si podrobila i daňové úřady, které hojně využívaly tresty a odměny dle vztahu aktérů s vládní stranou.

V návaznosti na korupční aféru ve třetím vládním období, strana odstranila nelojální soudce a vysoce postavené úředníky, a to schválením protiústavního zákona. Gezi Park protest ukázal obrovskou moc AKP nad mediální sférou. V posledním období se uskutečnil pokus o vojenský převrat, který dal Erdoğanovi téměř neomezenou moc. Nouzový stav umožnil odstranit nevhodné hráče např.: kritické novináře, opoziční kandidáty, státní zaměstnance, ale i média a jednotlivce.

Parlament přijal také zákon, dle kterého bylo umožněno vyměnit nezávislé byrokraty v národní volební radě. Kompletním upevněním moci bylo referendum v roce 2017, kdy se systém změnil na prezidentský bez principu brzd a protivah. Parlament zároveň přijal zákon, který dává pravomoci prezidentovi republiky podobného rozsahu, jaké se nacházejí v nouzovém stavu.

Všechna analyzovaná období naplňují prvky soutěživého autoritářství, a to v nerovném hracím poli, porušování občanských práv a v nespravedlivých volbách. Nejméně indikátorů vykazovalo první analyzované období tj. 2003–2007. Poslední monitorované období, tedy rok 2015 až 2019, zaznamenalo všechny možné podmínky, vyjma zamezování financování ze soukromého sektoru opozic. Kontrola státních i soukromých médií a zpolitizování institucí byly zaznamenány ve všech monitorovaných periodách v nerovném hracím poli. Porušování svobody slova legálním způsobem, věznění politiků a občanských lídrů, potlačování demonstrací policejními složkami, zatýkání z politických důvodů, odnětí svobody novinářům, cenzura a odměna či potrestání soukromých médií i legální omezení vládou byly zaznamenány ve všech monitorovaných etapách, týkajících se porušování občanských práv. Nespravedlivé volby vykazují ve všech sledovaných obdobích nerovný přístup k médiím a násilí aplikované na politických kandidátech a aktivistech.

Každé monitorované období strany AKP a později prezidenta Erdoğanova naplňuje prvky soutěživého autoritářství. Ve zkoumaných úsecích je patrné postupné utahování režimu, zhoršování situace a nárůst počtu aktivních indikátorů ve stanoveném konceptu. Po důkladném zhodnocení můžeme všechna období zařadit do hybridního režimu a označit Turecko soutěživým autoritářstvím dle konceptu Levitského a Waye (2010).

Prameny a Literatura

Literatura

Abramowitz, Morton, Barkey, Henri J. 2009. „Turkey’s Transformers; The AKP Sees Big.“ *Foreign Affairs* 88, č. 6, 118–28.

Akser, Murat. 2018. „News Media Consolidation and Censorship in Turkey: From Liberal Ideas to Corporatist Realities“. *Mediterranean Quarterly* 29, č. 3, 78 – 97.

Aydinli, Ersel, Öycan. Nihat Ali a Akyaz, Dogan. 2006. „The Turkish Militarys Match toward Europe.“ *Foreign Affairs* 85, č. 1, 77–99.

Balkır, Canan. 2007. „The July 2007 Elections in Turkey: A Test for Democracy.“ *Mediterranean Politics* 12, č. 3, 415–422.

Bardakçi, Mehmet. 2016. „2015 parliamentary elections in Turkey: demise and revival of AKP’s single-party rule.“ *Turkish Studies* 17, č. 1, 4–8.

Bílek, Jaroslav. 2015. „Hybridní režimy jako svébytná kategorie politických režimů: Komparace vybraných přístupů.“ *Středoevropské politické studie* 17, č.2, 212–233.

Bogaards, Matthijs. 2009. „How to classify hybrid regimes? Defective democracy and electoral authoritarianism.“ *Democratization*, č. 2, 399–423.

Cagaptay, Soner. 2002. „The November 2002 Elections and Turkey’s New Political Era“. *Middle East Review of International Affairs* 6, č. 4, 42–48.

Çalışkan, Koray. 2018. „Toward a new political regime in Turkey: From competitive toward full authoritarianism.“ *New Perspective on Turkey*, č. 58, 5–33

Carkoglu, Ali. 2002. „Turkey’s November 2002 Elections: A New Beginning?“. *Middle East Review of International Affairs* 6, č. 4, 30–41.

Çarkoğlu, Ali. 2009. „A New Electoral Victory for the ‘Pro-Islamists’ or the ‘New Centre-Right’? The Justice and Development Party Phenomenon in the July 2007 Parliamentary Elections in Turkey.“ *South European Society and Politics* 12, č. 4, 501–519.

- Celep, Ödül. 2012. „The political Causes of Party Closures in Turkey.” *Parliamentary Affairs* 67, 371–390.
- Cinar, Menderes. 2006. „Turkey’s Transformation Under the AKP Rule.“ *The Muslim World* 96, 469–486.
- Cooney, Clayton. 2013. *The AKP’s Inclusion and Exclusion of Kurds in the Democratic Process of Turkey*. Working paper, December 12, 2013 in pursuance of Bachelors of Science in Political Science at the University of Louisville. Dostupné na: https://www.academia.edu/14553171/The_AKPs_Inclusion_and_Exclusion_of_the_Kurds_in_the_Democratic_Process_of_Turkey?auto=download (17.05.2020).
- Dagi, Ihsan D.. 2006. The Justice and Development Party: Identity, Politics, and Discourse of Human Rights. In: Yavuz, H. *The Emergence of a New Turkey: Democracy and the AK Parti*. Salt Lake City Utah University Press: 2006.
- Dahl, Robert A. 1971. *Polyarchy: Participation and Opposition*. Yale: Yale University Press.
- Diamond, Larry J. 2002. „Elections Without Democracy: Thinking About Hybrid Regimes.“ *Journal of Democracy* 13, č.2, 21–35.
- Donno, Daniela. 2013. „Elections and Democratization in Authoritarian Regimes.“ *American Journal of Political Science* 57, č. 3, 703–716.
- Drahokoupil, Štěpán. 2014. „Labyrintem hybridních režimů: přístupy, kategorie a typologie.“ *Politologická Revue* 20, č. 1–24.
- Drulák, Petr a kol. 2008. *Jako zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál.
- Esen, Berk a Gumuscu, Sebnem. 2017b. „Turkey: How the Coup Failed“. *Journal of Democracy* 28, č. 1, 59–73.
- Esen, Berk, Gumuscu, Sebnem. 2016. „Rising competitive authoritarianism in Turkey.“ *Third World Quarterly*, 1–26.

- Esen, Berk, Gumuscu, Sebnem. 2017a. „Building a Competitive Authoritarian Regime: State–Business Relations in the AKP’s Turkey.“ *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*.
- Esen, Berk, Yardimci-Geyikçi, Şebnem. 2019. „The Turkish presidential elections of 24 June 2018.“ *Mediterranean Politics*
- Gunter, Michael M. 2016. „Erdoğan and the Decline of Turkey.“ *Middle East Policy* 23, č. 4, 123–135.
- Hloušek a kol. 2011. *Politické systémy*. Brno: Barrister & Principal
- Christensen, Miyase. 2010. „Notes on the public sphere on a national and post-national axis: Journalism and freedom of expression in Turkey.“ *Global Media and Communication* 2, č. 2, 177–197.
- Inbar, Efraim. 2017. „The Turkish Referendum: A Turning Point?“. *Begin-Sadat Center for Strategic Studies*. č. 448.
- Kalaycıoğlu, Ersin. 2012. „Kulturkampf in Turkey: The Constitutional Referendum of 12 September 2010.“ *South European Society and Politics* 17, č. 1, 1–22.
- Kaválek, Tomáš, Šmíd, Tomáš. 2018. „Kurdská otázka v Turecku v letech 2009 až 2011: Konflikt (ne)zralý pro řešení.“ *Mezinárodní vztahy* 53, č. 1, 7–21.
- Kaya, Raşit, Çakmur, Barış. 2010. „Politics and the Mass Media in Turkey.“ *Turkish Studies* 11, č. 4, 521–537.
- Kemahlioğlu, Özge. 2015. *South European Society and Politics* 20, č. 4, 445–464.
- Lesser, Ian O. 2004. „Turkey: “Recessed” Islamic Politics and Convergence with the West.“ *The Muslim World After 9/11*, 175–205.
- Levitsky, Steven, Way, Lucan A. 2002. „Election Without Democracy: The Rise of Competitive Authoritarianism.“ *Journal of Democracy* 13, č. 2, 51–56.
- Levitsky, Steven, Way, Lucan A. 2010. *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes after the Cold War*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Linz, Juan J. 2000. *Totalitarian and Authoritarian Regimes*. London: Lynne Rienner Publishers.

Manis, Athanasios. 2017. „The Referendum in Turkey: A Pyrrhic Victory and Continuous Crisis.“ *Middle East Research Institute* 4, č. 5, 1–3.

Migdalovitz, Carol. 2007. „Turkey’s 2007 Elections: Crisis of Identity and Power.“ *CRS Report for Congress*. Dostupné na: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a469078.pdf>

Morlino, Leonardo. 2009. „Are there hybrid regimes? Or are they just an optical illusion?“ *European Political Science Review* č. 1:2, 273–296.

Onbaşı, Funda Gençoğlu. 2016. „Gezi Park protests in Turkey: from ‘enough is enough’ to counter-hegemony?“ *Turkish studies*

Öniş, Ziya. 2015. „Monopolizing the Centre: The AKP and the Uncertain Path of Turkish Democracy.“ *The International Spectator*, č. 50, 22–41.

Özbudun, Ergun, Genckaya, Ömer F. 2009. *Democratization and the Politics of Constitution-Making in Turkey*. Central European University Press: Budapest

Özbudun, Ergun. 2006. „From Political Islam to Conservative Democracy: The Case of the Justice and Development Party in Turkey.“ *South European Society & Politics* 11, č. 3–4, 543–557.

Özbudun, Ergun. 2011. *The Constitutional System of Turkey: 1876 to the Present*. New York: Palgrave Macmillan.

Özbudun, Ergun. 2014. „AKP at the Crossroads: Erdogan’s Majoritarian Drift.“ *South European Society and Politics* 19, č. 2, 155–167.

Özel, Soli. 2003. „After the Tsunami.“ *Journal of Democracy* 14, č. 2, 80–94.

Özen, Hayriye. 2015. „An Unfinished Grassroots Populism: The Gezi Park Protests in Turkey and Their Aftermath.“ *South European Society and Politics*.

Patton, Marcie J. 2007. „AKP Reform Fatigue in Turkey: What has happened to EU Process?“ *Mediterranean Politics* 12, č. 3, 339–358.

Phillips, David L. 2004. „Turkey’s Dream of Accession.“ *Foreign Affairs* 83, č. 5, 86–97.

Pirický, Gabriel. 2006. *Turecko*. Praha: Libri.

Polat, Rabia Karakaya. 2009. „The 2007 Parliamentary Elections in Turkey: Between Securitisation and De securitisation.“ *Parliamentary Affairs* 62, č. 1, 129–148.

Ptáčník, Jan. 2012. „Perspektivy využití Linzovy metodologie pro výzkum nedemokracie.“ *Středoevropské politické studie* 16, č. 2-3, 315–336.

Říchová, Blanka. 2006. *Přehled politologických teorií*. Praha: Portál, s. r. o.

Sayari, Sabri. 2007. „Towards a New Turkish Party System?“. *Turkish Studies* 8, č. 2, 197–210.

Sayarı, Sabri. 2016. „Back to a Predominant Party System: The November 2015 Snap Election in Turkey.“ *South European Society and Politics*

Shambayati, Hootan , Sütçü, Güliz. 2012. „The Turkish Constitutional Court and the Justice and Development Party (2002–09).“ *Middle Eastern Studies* 48, č. 1, 107–123.

Shambayati, Hootan, Sütçü, Güliz. 2012. „The Turkish Constitutional Court and the Justice and Development Party (2002–09).“ *Middle Eastern Studies* 48 č.1, 107–123.

Silverman, Reuben. 2014. „Dogan versus Erdogan: Business and Politics in AKP-Era Turkey.“ *Mediterranean Quarterly* 125, č. 4, 131–151.

Stelgias, Nikolaos. 2015. „Turkey's Hybrid Competitive Authoritarian Regime; A genuine Product of Anatolia's Middle Class“ *The Levantine Review* 4, č. 2, 201–216.

Taş, Hakkı. 2018. „The 15 July abortive coup and Post-truth politics in Turkey.“ *Southeast European and Black Sea Studies*.

Ústava Turecké republiky. Dostupné na:
<https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/illeridaresi/Mevzuat/Kanunlar/Anayasa.pdf>

Uzun, Adem. 2014. „Living freedom“The Evolution of the Kurdish Conflict in Turkey and the Efforts to Resolve it“. Berlin: Berghof Foundation. Dostupné na:
<https://www.berghof->

[foundation.org/fileadmin/redaktion/Publications/Papers/Transitions_Series/transitions11_turkey.pdf](https://www.hrw.org/fileadmin/redaktion/Publications/Papers/Transitions_Series/transitions11_turkey.pdf)

Yardimci-Geyikçi, Şebnem. 2014. “Gezi Park Protests in Turkey: A Party Politics View.” *The Political Quarterly* 85, č. 4, 445–453.

Yavuz, Hakan M. 2002. „The politics of Fear: The Rise of the Nationalism Action Party (MHP) in Turkey.“ *Middle East Journal* 56, č. 2, 200–221.

Yilmaz, Ihsan, Bashirov, Galib. 2018. „The AKP after 115 years: emergence of Erdoganism in Turkey.“ *Third World Quarterly*, 1–19.

Prameny

Ahval. 2020. *Turkey’s crackdown on dissent continued in 2019 – Amnesty International report*. Dostupné na: <https://ahvalnews.com/turkey-human-rights/turkeys-crackdown-dissent-continued-2019-amnesty-international-report> (20.05.2020).

Aljazeera. 2020. *Turkish court orders rearrest of jailed Selahattin Demirtas*. Dostupné na: <https://www.aljazeera.com/news/2019/09/turkish-court-orders-arrest-jailed-selahattin-demirtas-190921081222694.html> (20.05.2020).

Amnesty International. 2007. *TURKEY: The Entrenched Culture of Impunity Must End*. Dostupné na: <https://www.amnesty.org/en/documents/eur44/008/2007/en/> (13.05.2020).

Amnesty International. 2011. *Annual Report 2011 – Turkey*. Dostupné na: <https://www.refworld.org/publisher,AMNESTY,ANNUALREPORT,TUR,4dce153432,0.html> (16.05.2020).

Amnesty International. 2015. *Amnesty International Report 2014/15 – Turkey*. Dostupné na: <https://www.refworld.org/docid/54f07d8715.html> (18.05.2020).

Amnesty International. 2017. *Turkey: Journalism is not a crime: Crackdown on Media Freedom in Turkey*. Dostupné na: <https://www.amnesty.org/en/documents/eur44/6055/2017/en/> (19. 05.2020).

Committee to Protect Journalists. 2007. *Turkey must bring justice in Dink murder after ECHR ruling*. Dostupné na: <https://cpj.org/2010/09/turkey-must-bring-hrants-murderer-to-justice-after.php> (12. 05. 2020).

CPJ. 2020. Dostupné na: https://cpj.org/data/reports.php?status=Imprisoned&charges%5B%5D=Anti-state&charges%5B%5D=Religious%20or%20ethnic%20insult&cc_fips%5B%5D=TU&start_year=2012&end_year=2015&group_by=location (18.05.2020).

DW. 2016. *Three years on in Turkey, no justice for victims of Gezi Park protests*. Dostupné na: <https://www.dw.com/en/three-years-on-in-turkey-no-justice-for-victims-of-gezi-park-protests/a-19294078> (18.05.2020).

European Commission. 2019. *Turkey 2019 Report*. Dostupné na: [https://www.ab.gov.tr/siteimages/resimler/20190529-turkey-report\(1\).pdf](https://www.ab.gov.tr/siteimages/resimler/20190529-turkey-report(1).pdf) (20.05.2020).

Freedom House 2020b. *Freedom of the Press Research Methodology*. Dostupné na: <https://freedomhouse.org/freedom-press-research-methodology> (2.6.2020).

Freedom House. 2009. *Freedom in the World 2009: The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties*. Dostupné na: [https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-02/Freedom in the World 2009 complete book.pdf](https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-02/Freedom%20in%20the%20World%202009%20complete%20book.pdf) (1.6.2020).

Freedom House. 2017. *Freedom of the Press 2017*. Dostupné na: https://freedomhouse.org/sites/default/files/FOTP_2017_booklet_FINAL_April28.pdf (19.05.2020).

Freedom house. 2019. *Turkey*. Dostupné na: <https://freedomhouse.org/country/turkey/freedom-world/2020> (19.05.2020).

Freedom House. 2020a. *Publication Archive*. Dostupné na: https://freedomhouse.org/reports/publication-archives?fbclid=IwAR3-ccs_qKfajICWuGp566Q8-j5FqOIBinZroiDLCJw0g3v0gKHc7VXgvac (1.6.2020).

Freedom House. *Democracy in Crisis: Corruption, Media and Power in Turkey*. Dostupné na: https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-02/SR_Corruption_Media_Power_Turkey_PDF.pdf (17.05.2020).

Human Right Watch. 2007. *Turkey: Ongoing Restrictions on Freedom of Expression: Human Rights Watch Letter to the Turkish Prime Minister*. Dostupné na: <https://www.hrw.org/news/2007/04/12/turkey-ongoing-restrictions-freedom-expression> (12. 05. 2010).

Human Rights Watch. 2008. *Turkey: Events of 2008*. Dostupné na: <https://www.hrw.org/world-report/2009/country-chapters/turkey> (13.05.2020).

Human Rights Watch. 2011. *World Report 2011: Turkey*. Dostupné na: <https://www.hrw.org/world-report/2011/country-chapters/turkey> (16.05.2020).

Human Rights Watch. 2014. *Turkey's Human Rights Rollback: Recommendations for Reform*. Dostupné na: https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/turkey0914_ForUpload.pdf (18.05.2020).

Human Rights Watch. 2016. *In Custody: Police Torture and Abductions in Turkey*. Dostupné na: <https://www.hrw.org/report/2017/10/12/custody/police-torture-and-abductions-turkey> (19.05.2020).

Human Rights Watch. 2019. *Lawyers on Trial: Abusive Prosecutions and Erosion of Fair Trial Rights in Turkey*. Dostupné na: <https://www.hrw.org/report/2019/04/10/lawyers-trial/abusive-prosecutions-and-erosion-fair-trial-rights-turkey> (19.05.2020).

İnsan Hakları Derneği. 2007. *HUMAN RIGHTS VIOLATIONS in TURKEY 2007 RIGHT to LIFE*. Dostupné na: http://www.ihd.org.tr/images/pdf/human_rights_violation_in_turkey_summary_table_of_2007.pdf (13.05.2020).

İnsan Hakları Derneği. 2009. *HUMAN RIGHTS VIOLATIONS BALANCE SHEET*. Dostupné na: http://www.ihd.org.tr/images/pdf/human_rights_violation_in_turkey_summary_table_of_2009.pdf (16.05.2020).

Jenkins, Gareth H. 2009. *Between Fact and Fantasy: Turkey's Ergenekon Investigation*. Dostupné na: <https://isdpr.eu/publication/fact-fantasy-turkeys-ergenekon-investigation/> (16.05.2020).

Nationalia. 2008. *2007, Turkey's worst year for human rights*. Dostupné na: <https://www.nationalia.info/new/8504/2007-turkeys-worst-year-for-human-rights> (13.05.2020).

OSCE. 2007. *REPUBLIC OF TURKEY: EARLY PARLIAMENTARY ELECTIONS 22 July 2007*. Dostupné na: <https://www.osce.org/odihr/elections/turkey/29181?download=true> (15.05.2020).

OSCE. 2014. *Interim Report*. Dostupné na: <https://www.osce.org/odihr/elections/turkey/122141?download=true> (19.05.2020).

OSCE. 2015a. *Republic of Turkey: Parliamentary Election 7 June 2015*. Dostupné na: <https://www.osce.org/odihr/elections/turkey/177926?download=true> (19.05.2020).

OSCE. 2015b. *Republic of Turkey: Early Parliamentary Elections 1 November 2015*. Dostupné na: <https://www.osce.org/odihr/elections/turkey/219201?download=true> (19.05.2020).

OSCE. 2017a. *Republic of Turkey: Constitutional Referendum*. Dostupné na: <https://www.osce.org/odihr/elections/turkey/303691?download=true> (10. 05. 2020).

OSCE. 2017b. *Republic of Turkey: Constitutional Referendum*. Dostupné na: <https://www.osce.org/odihr/elections/turkey/324816?download=true> (10. 05. 2020).

OSCE. 2018. *Republic of Turkey: Early Presidential and Parliamentary Elections*. Dostupné na: <https://www.osce.org/odihr/elections/turkey/397046?download=true> (19.05.2020).

PACE. 2011. *Observation of the parliamentary elections in Turkey (12 June 2011)*. Dostupné na: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=12999&lang=en> (17.05.2020).

Reporters Without Borders. 2004. *Turkey still far from European standards of press Freedom*. Dostupné na: <https://rsf.org/en/news/turkey-still-far-european-standards-press-freedom> (14.05.2020).

Reporters Without Borders. 2011. *Internet Enemies 2011: Countries under surveillance*. Dostupné na: <https://www.refworld.org/docid/4d82268324.html> (16.05.2020).

Reporters Without Borders. 2020. *Detailed methodology*. Dostupné na: <https://rsf.org/en/detailed-methodology> (14.05. 2020).

Reuters. 2010. *Turkey lifts its ban on YouTube:agency*. Dostupné na: <https://www.reuters.com/article/us-turkey-youtube/turkey-lifts-its-ban-on-youtube-agency-idUSTRE69T1KR20101030> (15.05.2020).

T. C. Yüksek Seçim Kurulu. 2002. Dostupné na: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2002MilletvekiliSecimi/turkiye/milletvekilisayisigrafik.pdf> (10. 05. 2020).

T. C. Yüksek Seçim Kurulu. 2007. Dostupné na: <http://www.ysk.gov.tr/tr/ysk-logo/1609> (15.05.2020).

T. C. Yüksek Seçim Kurulu. 2011. <http://www.ysk.gov.tr/tr/12-haziran-2011-xxiv-donem-milletvekili-genel-secimi/4929> (18.05.2020).

T. C. Yüksek Seçim Kurulu. 2014. Dostupné na: <http://www.ysk.gov.tr/tr/onikinci-cumhurbaskani-secimi/3456> (17.05.2020).

T. C. Yüksek Seçim Kurulu. 2015a. Dostupné na: <http://www.ysk.gov.tr/tr/7-haziran-2015--25-donem-milletvekili-genel-secimi/3304> (19.05.2020).

T. C. Yüksek Seçim Kurulu. 2015b. Dostupné na: <http://www.ysk.gov.tr/tr/1-kasim-2015--26-donem-milletvekili-genel-secimi/3413> (19.05.2020).

T. C. Yüksek Seçim Kurulu. 2018. Dostupné na: <http://www.ysk.gov.tr/tr/24-haziran-2018-secimleri/77536> (19.05.2020).

T. C. Yüksek Seçim Kurulu. 2020. Dostupné na:

<http://www.ysk.gov.tr/tr/milletvekili-genel-secim-arsivi/2644> (29. 04. 2020).

Tank, Pinar. 2013. „Between Turkey’s AKP ant the Gulen movement:

Perspectives on the Kurdish peace proces.“ Report 1: 2013, *Department of Culture Studies and Oriental Languages*: University of Oslo. Dostupné na:

https://www.hf.uio.no/ikos/english/research/projects/new-middle-east/publications/2013/3_tank.pdf (18.05.2020).

The Gurdian. 2004. *Turkish police break up May Day protest*. Dostupné na:

<https://www.theguardian.com/world/2007/may/01/turkey.marktran> (15.05.2020).

The World Bank. 2020. *Press Freedom Index*. Dostupné na:

https://todata360.worldbank.org/indicators/h3f86901f?country=TUR&indicator=32416&viz=line_chart&years=2001,2019 (14.05.2020).

Přílohy

Příloha č. 1: **Kritérium soutěživého autoritářství dle Levitského a Waye (2010: 366-368).**

Případ se dá považovat za soutěživé autoritářství jestliže:

1. kritéria plného autoritářství nejsou naplněna
2. existence všeobecného volebního práva
3. nevolení aktéři neomezují vládu
4. platí nejméně jedno z následujících znaků:

I. Nespravedlivé volby

Volby se dají považovat za nespravedlivé, jakmile evidují jeden z následujících indikátorů:

1. Nejméně jeden přední kandidát je vězněn z politických důvodů
2. Centrálně koordinované či tolerované zneužití je známé pomocí nezávislých zdrojů (neboli, badatelé nebo věrohodné mezinárodní či nestranní domácí pozorovatelé). Indikátory zahrnují:
 - (a) Vážné manipulace s listinami voličů
 - (b) Velké voličské zastrašování či zamezování hlasování
 - (c) Manipulace s volebními lístky
 - (d) Padělání výsledků
3. Výrazné formální či neformální překážky, tolerované či pořádané vládou, za účelem zabránit opozici ve volební kampani. Indikátory zahrnují:
 - (a) Násilí proti opozičním kandidátům, aktivistům, či infrastruktuře
 - (b) Využití či zneužití zákonu o shromažďování za účelem zamezit opozici prezentace kampaně

4. Nerovné hlasovací pole: ukazatele zahrnují:
 - (a) Volené autority jsou jednostranné ve vlastní prospěch
 - (b) Nerovný přístup k médiím
 - (c) Nerovný přístup ke zdrojům

II. Porušování občanských práv

- Občanská práva jsou porušována, jakmile je patrný alespoň jeden z následujících ukazatelů:
 1. Časté obtěžování nezávislých médií z politického důvodu, které zahrnuje:
 - (a) Cenzuru či omezení vysílání
 - (b) Legální omezení (využití daňového zákonu, urážky na cti, manipulace s dluhy) centrální vládou (ne jednotlivými ministry)
 - (c) Diskreční využití licencí, oprávnění nebo dotací k odměně/potrestání médií v soukromé sféře
 - (d) Hrozby a fyzické útoky na majetek a osoby
 - (e) Vládní nátlak na propuštění novinářů/zrušení programů
 - (f) Ničení, konfiskace, omezení základních materiálů (příkladem: tiskárny, kanceláře, elektřina, papír).
 2. Jakýkoliv politický útok, který bude mít dopad na aktivitu nezávislých médií. Zahrnuje:
 - (a) Zavření, pozastavení eventuálně zbavení právní způsobilosti prostoru k vyjádření hlavním médiím
 - (b) Odnětí svobody, pokus o vraždu, vraždu či vyhoštění editorů/novinářů v prostoru hlavních médií.
 - (c) Legální akce, které mají efekt poškození médií (příkladem velké pokuty)

3. Vláda příležitostně útočí na svobodu politického sdružování nebo projevu. Ukazatelé zahrnují následující příležitostné incidenty:
 - (a) Zátahy policie na občanská sdružení a opozice
 - (b) Vynucování represivních zákonů, které potlačují svobodu slova a sdružování
 - (c) Zadržování či zatýkání z politických důvodů
 - (d) Časté využívání daňového či legálního systému k pronásledování těch, kteří kritizují vládu. Ukazatelé zahrnují:
 - (1) Fyzické útoky anebo odstrašení jednotlivců
 - (2) Polovojenské či státní represe veřejného sdružování
 - (3) Útok na úřady nebo infrastrukturu
4. Jakýkoliv vážný útok na postavení opozice či vládní kritiky, který bude mít dopad na občanskou a opoziční aktivitu. Ukazatelé zahrnují:
 - (a) Odnětí svobody, pokus o atentát, zabití anebo vyhoštění předního politika či občanského lídra
 - (b) Efektivní delegace (prostřednictvím politizovaného jednání) mainstreamové politické organizace
 - (c) Pozastavení základních občanských a politických práv (např. Stav nouze), které vážně ohrožuje činnost opozice
 - (d) Časté potlačování občanských či opozičních skupin pomocí fyzických útoku (např. protesty, při kterých jsou jedinci zraněni či usmrceni)

III. Nerovné hrací pole

Nerovné hrací pole se dá označit, jakmile je potvrzeno jedno z následujících kritérií:

1. Státní instituce jsou zpolitizovány a často rozmístěny tak, že omezují schopnost soutěže opozici na stejné úrovni

2. Nerovný přístup k médiím
 - (a) Státní média jsou primárním zdrojem pro většinu občanů a jsou zaujatá ve prospěch vlády; anebo,
 - (b) Podíl soukromých médií je zmanipulován pomocí:
 - (1) Majitelé vlastníci média spolupracujícími se státním zřízením
 - (2) Manipulace pomocí dluhů, dotačními zdroji za účelem autocenzury soukromých médií
 - (3) Korupce ze strany vlády
3. Nerovný přístup ke zdrojům, které zahrnují:
 - (a) Vláda využívá státní zdroje, zaměstnance a infrastrukturu způsobem, kterému opozice nemůže konkurovat
 - (b) Stávající subjekt využívá veřejnou politiku k zamezení přístupu financování ze soukromého sektoru, který omezuje schopnost opozice soutěžit